

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filosofie
Studijní program: Filosofie
Studijní obor: Filosofie humanitních věd

OSVĚTIM: SOCIOLOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ ANALÝZA

AUSCHWITZ: SOCIO-PSYCHOLOGICAL ANALYSIS

Bakalářská práce: 2011 – FP – KFL – 084

Autor:

Lucie Valášková

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, PhD.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
76	0	9	0	16	9

V Liberci dne: 23. 06. 2011

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra filosofie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Lucie Valášková
adresa: Dukelská 153, 550 01 Broumov 2
studijní obor (kombinace): Filosofie humanitních věd
Název BP: **Osvětim: sociologicko-psychologická analýza**
Název BP v angličtině: **Auschwitz: socio-psychological analysis**
Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, PhD.
Konzultant:
Termín odevzdání: 30. 4. 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 9. 4. 2010

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): LUCIE VALÁŠKOVÁ

Datum: 25. 5. 2010

Podpis: Brabec

Název BP: OSVĚTIM: SOCIOLOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ ANALÝZA

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Martin Brabec, PhD.

Cíl: Podat souhrnný obraz koncentračního tábora Osvětim. Nejprve rozeberu jeho organizaci, sociální strukturu, jakož i formy teroru používané v tomto táboře a poté ukáži, jak docházelo k destrukci osobnosti jednotlivce i jak vězni subjektivně vnímali a prožívali své věznění.

Požadavky: Účast na pravidelných konzultacích, práce s odbornou literaturou.

Metody: Práce s odbornou i autobiografickou literaturou a exkurze Osvětimi.

Literatura: Frankl, V. A přesto říci životu ano. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 176 s. ISBN 80-7192-848-8.
Höss, R. Velitelem v Osvětimi. Praha: Academia, 2006. 272 s. ISBN 978-80-200-1471-9.
Kolektiv autorů. Svědkové z továrny na smrt. Praha: Rybka Publishers, 2007. 360 s. ISBN 80-87067-64-9.
Levi, P. Je-li toto člověk. Praha: Sefer, 1995. 206 s. ISBN 80-85924-03-X.
Pelt, R., Dworková, D. Osvětim. Praha: Argo, 2006. 512 s. ISBN 80-7203-751-X.
Rees, L. Osvětim - nacisté a "konečné řešení". Praha: Knižní klub, 2005. 320 s. ISBN 80-242-1401-6.
Sofsky, W. Řád teroru: koncentrační tábor. Praha: Argo, 2006. 376 s. ISBN 80-7203-818-4.
Wiesel, E. Noc. Praha: Sefer, 1999. 104 s. ISBN 80 85924-20-X.

Čestné prohlášení

Název práce: Osvětím: sociologicko-psychologická analýza
Jméno a příjmení autora: Lucie Valášková
Osobní číslo: P08000368

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedla jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 23. 06. 2011

Lucie Valášková

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Ing. Martinu Brabcovi, PhD. za ochotu, cenné rady, připomínky a metodické vedení celé práce. V neposlední řadě děkuji své rodině a přátelům za veškerou podporu během celého studia.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá analýzou největšího nacistického koncentračního a vyhlazovacího tábora Osvětim. Cílem práce je podat jeho souhrnný obraz. V této práci bylo stanoveného cíle dosaženo.

První část práce pojednává o historickém vývoji kmenového tábora Osvětim I a jeho části Osvětim II nazývané Březinka. Další část se věnuje organizaci, sociální struktuře a formám teroru používaných v tomto táboře. Nakonec se práce soustřeďuje na to, jak docházelo k postupné destrukci osobnosti jednotlivce od příjezdu do tábora i jak vězni subjektivně vnímali a prožívali své věznění. Práce se na základě rozboru těchto jednotlivých témat a analýzy odborné i autobiografické literatury věnuje zhodnocení celkového obrazu koncentračního tábora Osvětim.

Klíčová slova: Osvětim, koncentrační tábor, vězeň, teror

Annotation

This bachelor's thesis deals with the analysis of the largest Nazi annihilation camp Auschwitz. The goal of the thesis is to serve its complex sight.

The first part of the thesis deals with the historical development of the basic camp Auschwitz I and of its part Auschwitz II called Birkenau. The next part address the organization, the social structure and the forms of terror applied in this camp. In the final part the thesis concentrate on the process of the progressive devastation of the individual personality - beginning at the arrival to the camp - and with the way the prisoners perceived it. This thesis summarizes these aspects of the camp Auschwitz based on the analysis of the mentioned topics and autobiographical literature.

Keywords: Auschwitz, concentrate camp, prisoner, terror

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Historický vývoj koncentračního a vyhlazovacího tábora Osvětim	10
2.1	Kmenový tábor Osvětim I.....	10
2.2	Osvětim I a Osvětim II září 1941 - 1942.....	14
2.3	Továrna na smrt.....	19
2.4	Osvobození tábora a pochod smrti.....	23
2.5	Shrnutí	24
3	Organizační struktura tábora.....	26
3.1	Hlavní oddělení správy SS	26
3.1.1	Ústředí a politické oddělení	27
3.1.1.1	Velitel tábora Rudolf Höss.....	28
3.1.2	Vedení tábora ochranné vazby.....	28
3.1.3	Hospodářská správa	29
3.1.4	Zdravotnická jednotka	30
3.2	Strážní předpis a táborový řád.....	31
3.3	Samospráva vězňů.....	32
3.4	Shrnutí	36
4	Sociální struktura	37
4.1	Personál SS.....	37
4.2	Vězeňská aristokracie.....	39
4.3	Masová společnost vězňů.....	43
4.3.1	Musulman	45
4.4	Shrnutí	46
5	Formy teroru	47
5.1	Pravidla jako nástroj teroru	47
5.2	Excesy násilí.....	49
5.3	Blok 11	52

5.4	Shrnutí	53
6	Proces destrukce osobnosti jednotlivce	54
6.1	Příjezd do tábora	54
6.2	Život v táboře	56
6.3	Shrnutí	60
7	Subjektivní prožitky vězňů	61
7.1	Psycholog Viktor E. Frankl, vězeň číslo 119 104	61
7.2	Primo Levi, vězeň číslo 174 514	63
7.3	Shrnutí	65
8	Závěr	66
9	Seznam použitých zdrojů	69
10	Seznam příloh	71

1 Úvod

Po dlouhé úvaze jsem pro bakalářskou práci zvolila téma zabývající se sociologicko-psychologickou analýzou Osvětimi. Přivedl mě k tomu můj zájem o tuto problematiku. Tábor Osvětim jsem si vybrala, protože sloužil jako koncentrační a zároveň vyhlazovací tábor, a tudíž byl zcela ojedinělým. Stal se tak symbolem nacistického „konečného řešení židovské otázky“.

Následující text si klade za cíl pomocí odborné i autobiografické literatury podat souhrnný obraz tohoto největšího nacistického tábora prostřednictvím analýzy organizace, sociální struktury, forem teroru používaných v tomto táboře, postupné destrukce osobnosti jednotlivce a subjektivních prožitků vězňů.

Začátek práce se zabývá historickým vývojem osvětimského vyhlazovacího komplexu od jeho vzniku až po osvobození. Rozhodnutí o zřízení tábora Osvětim vydal 27. dubna 1940 říšský vůdce SS Heinrich Himmler. Původně měl tábor sloužit pro polské politické vězně, ale nakonec se vyvinul v místo největšího masového vraždění v dějinách lidstva. Kmenový tábor Osvětim I byl v roce 1942 rozšířen o nový tábor Osvětim II nazývaný Březinka. Ve stejném roce byl zřízen také tábor Osvětim III. Práce se věnuje také hlavním okolnostem, které měly vliv na změnu funkce tábora.

V dalších částech se práce zabývá organizační strukturou tábora. Rozebírá pět hlavních oddělení správy SS, jimiž jsou ústředí, politické oddělení, vedení tábora ochranné vazby, hospodářská správa a zdravotnická jednotka. Věnuje se také samosprávě vězňů tvořené hierarchií kápů, starších tábora, bloků a oddělení a písařů. Dále se podrobně zabývá třemi sociálními oblastmi, na které byl rozdělen svět tábora. Mezi tyto tři oblasti patří personál dozorců a správy SS, elita vězeňských prominentů a masová společnost vězňů. Následně práce pojednává o formách teroru používaných v táboře a o postupné destrukci osobnosti, kterou vězeň procházel od příjezdu do tábora.

V poslední kapitole se práce věnuje subjektivnímu vnímání a prožívání věznění. Zmiňuje se o zážitcích jednotlivých vězňů z příjezdu do tábora a života v něm. Dále je pozornost věnována jejich snům a myšlenkám na budoucnost.

2 Historický vývoj koncentračního a vyhlazovacího tábora Osvětim

Tato kapitola se zabývá vývojem osvětimského vyhlazovacího komplexu. Soustředím se na to, jak se koncentrační tábor Osvětim, který měl sloužit pro polské politické vězně, vyvinul v místo, kde se odehrály největší masové vraždy v dějinách lidstva. Pozornost je také věnována hlavním okolnostem, které přispěly k zásadním změnám ve funkci Osvětimi. Vedle původního kmenového tábora Osvětim I byl v roce 1942 postaven druhý rozsáhlejší komplex, který byl nazván Osvětim II nebo také Březinka. K hlavnímu táboru náleželo ještě několik pobočných táborů, z nichž nejznámější byl tábor Osvětim III nazývaný Buna Monowice, zřízený v březnu 1942. Poslední část kapitoly se zabývá osvobozením tábora a pochodem smrti, který museli zbývajících vězňů podstoupit.

2.1 Kmenový tábor Osvětim I

Tábor v Osvětimi byl jedním z prvních nacistických koncentračních táborů. Toto městečko, které bylo krátce předtím zabráno Německou říší, se nacházelo v Horním Slezsku.¹ Areál tábora se nacházel v trojúhelníku mezi ústím řeky Soly do Visly. Toto místo bylo z hlediska SS velmi vhodné hned z několika důvodů. Za prvé tam stál kasárenský komplex bývalé polské armády, který bylo možno přebudovat na ubikace vězňů, a za druhé se v bezprostřední blízkosti nacházel železniční uzel. Navíc řeky tvořily přirozenou hranici areálu a usnadňovaly uzávěru od okolí.²

Rozhodnutí o tom, že v Osvětimi bude zřízen koncentrační tábor, vydal 27. dubna 1940 říšský vůdce SS Heinrich Himmler. Na místo vyslal Rudolfa Hösse a pět dalších příslušníků SS, kteří zde provedli přípravy na stavbu. Krátce po příjezdu byl Höss oficiálně jmenován velitelem tábora.³

Existence koncentračního tábora v této oblasti byla pokládána za nezbytnou kvůli zastrašení místního obyvatelstva. Původně měl sloužit jako provizorní tábor, kde měli být vězňové drženi, než je rozmístí do jiných koncentračních táborů v Říši. Později však začal fungovat jako specifické trvalé vězení. Na vstupní bránu do tábora Osvětim

¹ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 19-20.

² FRIEDLER, E., SIEBERTOVÁ, B., KILIAN, A. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 12.

³ DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 164-166.

byl použit slogan – *Arbeit macht frei* (Práce osvobozuje), podle vzoru Dachau (viz příloha č. 1). Osvětim i ve své prvotní podobě jako koncentrační tábor měla vyšší úmrtnost než ostatní nacistické tábory.

Úplně prvními vězni, kteří přijeli v červnu 1940 do tábora, byli Němci. Jednalo se o třicet zločinců převezených z koncentračního tábora Sachsenhausen. Stali se z nich první kápoové, kteří působili jako prostředníci mezi esesmany a vězni. Mezi první polské vězně patřili knězi, příslušníci inteligence nebo lidé podezřelí z práce v polském odboji. První skupinu, která přijela do Osvětimi 14. června 1940, tvořilo mnoho univerzitních studentů. Úkolem prvních vězňů bylo tábor vybudovat. Jelikož však k dokončení úkolu chyběl stavební materiál, začalo se to řešit krádežemi. V táboře se tak vyvinula kultura krádeží neboli kultura „organizování“, jak se tomu říkalo v táborové hantýrce. Také Höss zpočátku kradl, protože mu neposkytovali pomoc z Inspektorátu koncentračních táborů.⁴

Po vzoru ostatních nacistických táborů bylo v Osvětimi postaveno vězení, aby bylo možné vězně trestat, a krematorium 1 (viz příloha č. 2) na spalování mrtvých těl. Pomocí těchto zařízení velení udržovalo kázeň a bránilo šíření nakažlivých chorob. Na vězení se přestavěla dvoupatrová budova, později pojmenovaná jako blok 11. O tomto bloku bude později ještě pojednáno, protože patřil k nejobávanějším místům v táboře. Krematorium I bylo do provozu uvedeno v srpnu 1940.

V září 1940 přijel na inspekci tábora Oswald Pohl, šéf Hlavního úřadu hospodářského správy SS. Nařídil zdvojnásobit jeho kapacitu dostavbou druhého patra u čtrnácti jednopodlažních baráků. V blízkosti tábora se totiž nacházely pískové a štěrkové lomy, které chtěl využít pro Německé pískovny a štěrkovny. Osvětim tak dostala nový úkol. V táboře se měl nacházet stálý počet vězňů využívaných jako pracovní síla.⁵

V listopadu 1940 se Höss sešel s Himmlerem, aby mu vyložil své plány. Chtěl z Osvětimi vybudovat středisko pro zemědělský výzkum. Himmler byl z jeho plánů nadšený, ale neuvědomoval si, že tento tábor byl postaven na území, které patřilo

⁴ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 27-40.

⁵ DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 167-175.

do oblasti častých záplav. Přesto vězňové museli kopat kanály, zpevňovat břehy řek a vysušovat rybníky až do zavření Osvětimi, aby Himmlerovu vizi uskutečnili. Během těchto prací zemřely tisíce lidí.

Do konce roku 1940 vybudoval Höss základní strukturu tábora, k níž patřili kápoové, kteří neustále kontrolovali vězně a nesmírně brutální režim. V tomto stadiu vývoje měla Osvětim ještě některé rysy tradičního koncentračního tábora. Dosud existovala možnost, že se nějaký vězeň dostane na svobodu. Z Osvětimi bylo propuštěno několik set vězňů, ale žádný z nich přesně nevěděl, co vedlo k jeho propuštění.⁶

O místo vzdálené asi 30 km od osvětimského tábora měl zájem dr. Otto Ambros z průmyslového koncernu I. G. Farben. Na tomto místě se nacházela síť uhelných dolů, proto zde chtěl vybudovat novou továrnu na výrobu syntetického kaučuku. Osvětimský koncentrační tábor se díky tomu stal jednou z nejdůležitějších součástí systému SS a vstoupil do rozhodující fáze svého vývoje. Dne 1. března 1941 tábor poprvé navštívil Himmler a nařídil rozšířit jeho kapacitu na 30 000 osob. Dosud byla omezena na pouhých 10 000 vězňů. Koncern I. G. Farben se zavázal platit celkovou denní částku 3 říšské marky za nekvalifikovaného a 4 říšské marky za kvalifikovaného dělníka. Dále slíbil, že táboru zajistí chybějící stavební materiál.⁷

Radikální změnu funkce Osvětimi způsobil plán invaze do Sovětského svazu. Během prvních týdnů války Němci zajali 3 miliony sovětských zajatců. Několik set z nich bylo v červenci 1941 posláno do Osvětimi, která tímto poprvé vstoupila do války na východě. S touto skupinou vězňů se od počátku zacházelo ještě krutěji než s ostatními. Pracovali ve štěrkových dolech, které se nacházely na okraji tábora.

Dne 28. července 1941 dorazil do Osvětimi program „eutanazie dospělých“. Tento program má své kořeny v Hitlerově dekretu z roku 1939, který dovoloval lékařům zabíjet mentálně a fyzicky postižené pacienty. Všem nemocným vězňům v Osvětimi bylo oznámeno, že se mohou odjet léčit. Někteří se dobrovolně přihlásili, protože tomu věřili a zbytek byl vybrán. Dohromady bylo z tábora do bývalé

⁶ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 41-48.

⁷ DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 192-208.

psychiatrické léčebny v Sonnensteinu transportováno kolem pěti set nemocných vězňů, kteří tam byli zabiti v plynové komoře. První vězňové tedy nebyli usmrceni plynem v Osvětimi, ale v Německu. Byli vybráni, protože už nebyli schopni pracovat, nikoli proto, že byli Židé.

Léto 1941 se stalo obdobím, které mělo velký význam pro další vývoj Osvětimi. Nacistické pohotovostní oddíly vyslané na Východ postřílely mnoho sovětských Židů včetně žen a dětí. Himmler v srpnu navštívil Minsk, kde sledoval průběh vraždění. Někteří členové jednotky z toho byli otřeseni, protože vše probíhalo zblízka a chladnokrevně. Himmler proto nařídil nalézt jiný způsob zabíjení, který by pachatele méně psychicky zatěžoval. Problém přijel pomoci vyřešit Albert Widmann, který k zabíjení využil kysličník uhelnatý z výfukových plynů nákladního auta.

Během léta 1941 byla Osvětim do procesu vraždění také zapojena a čelila obdobnému problému, který měly pohotovostní jednotky na Východě. Hössův zástupce Karl Fritsch se snažil přijít na novou a efektivnější metodu vraždění. Rozhodl se k zabíjení využít krystalizovaný kyanovodík, vyráběný pod obchodním názvem cyklon B.⁸ Tento jedovatý plyn se v táboře používal k hubení hmyzu. Prostředek byl dodáván v podobě krystalů na bázi křemene schopných vsáknout tekutý kyanovodík. Zrna byla dodávána v plechovkách, které byly vzduchotěsně uzavřené. Ve spojení se vzduchem při teplotě kolem 27 stupňů se z krystalů začal uvolňovat smrtící plyn kyanid. Po jeho vdechnutí nastala po několika minutách smrt udušením. Mezi příznaky patřilo zrychlené dýchání, zčervenání kůže, zvracení a křeče. Nakonec v důsledku paralýzy dýchacích svalů nastala smrt.⁹

První experiment s cyklonem B byl proveden v podzemních celách bloku 11 s nemocnými vězni a sovětskými válečnými zajatci. Němci však s výsledkem nebyli spokojeni. Někteří vězni utrpení přežili, proto museli dávku krystalků cyklonu B zesílit. Navíc sklep bloku 11 nebyl ideálním místem pro plynovou komoru. Celý proces trval příliš dlouho, mrtvá těla se musela převážet do krematoria přes celý tábor a budova

⁸ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 52-72.

⁹ FRIEDLER, E., SIEBERTOVÁ, B., KILIAN, A. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 21-22.

se musela dva dny větrat.¹⁰ Dalšího plynování se zúčastnil i Höss. Tento způsob nacistům usmrcování ulehčil, protože se nemuseli dívat obětem do očí. Zjištění, že lze s cyklonem B provádět masové usmrcování, přineslo Hössovi úlevu. „Nyní jsem byl tedy přece jen klidnější, že my všichni budeme ušetřeni té krvavé lázně a že i pro oběti to bude až do posledního okamžiku šetrnější.“¹¹

2.2 Osvětim I a Osvětim II září 1941 - 1942

Koncem září 1941 přikázal Himmler vybudovat tři kilometry od kmenového tábora Osvětim I nový obrovský tábor nazývaný Osvětim II nebo také Březinka. Původně měl fungovat jako tábor pro sovětské válečné zajatce o kapacitě 100 000 mužů, ale nakonec se stal místem masového vraždění Židů.¹²

Vedoucí osvětimské stavební kanceláře Karl Bischoff a architekt Fritz Ertl byli pověřeni úkolem tábor vyprojektovat a vybudovat. Rozdělili ho do dvou sektorů oddělených „neutrální“ zónou. Menší část (stavební úsek I, zkráceně BA I) byla karanténním táborem. Běžný tábor představovaly úseky BA II a BA III. Běžný tábor byl rozdělen do několika menších oddělených táborů, kde jako obytné baráky sloužily dřevěné stáje.¹³ Jeden blok baráků byl určen pro 550 vězňů. Toto číslo bylo později zvýšeno na 744. Každý vězeň tak měl k dispozici pouhou čtvrtinu z celkového prostoru, který byl vyměřen pro vězně v německém koncentračním táboře. Baráky nebyly projektovány pro ubytování vězňů, ale pro jejich zničení. Nahromaděním tolika lidí se vytvořily dokonalé podmínky pro nemoci.¹⁴

Pro Březinku bylo navrženo pouhých osmnáct latrín a šestnáct umýváren, tedy jedna bouda s latrinami na 7000 vězňů a jedna umývárna na 7800 vězňů. Latríny proto byly utopené ve výkalech. V táboře byl nedostatek vody, ke které se vězni mohli dostat

¹⁰ DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 283-284.

¹¹ HÖSS, R. *Velitelem v Osvětimi: autobiografické zápisky*. Praha: Academia, 2007, s. 164.

¹² VENEZIA, S. *V pekle plynových komor*. Praha: Rybka Publishers, 2010, s. 182-183.

¹³ DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 255-265.

¹⁴ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 79-80.

jen na několika místech, a všude samé bahno. Vězni tak neměli šanci zachovat si alespoň poslední zbytky lidské důstojnosti.¹⁵

Na podzim roku 1941 bylo do Osvětimi posláno 10 000 sovětských válečných zajatců, kteří nový tábor začali budovat. Tito vězni se stali prvními, kterým bylo vytetováno na tělo vězeňské číslo. Tímto způsobem identifikovali vězně pouze v Osvětimi. Zpočátku se vězeňské číslo vyrývalo dlouhými jehlami do hrudi a rána se poté naplnila inkoustem. Později se umísťovalo na paži. Podmínky zajatců byly tak kruté, že mezi nimi Höss objevil i případy kanibalismu. Během šesti měsíců většina z nich zemřela. Jelikož byli registrováni v táborových seznamech a bylo jim přiděleno číslo, muselo si vedení v osvětimské knize mrtvých vymýšlet různé choroby, na které tito zajatci údajně zemřeli. Tento problém později vyřešili tak, že většinu lidí, kteří měli jít na smrt ihned po příjezdu, ani neregistrovali.¹⁶

Již od podzimu 1941 se pokusy s cyklonem B neuskutečňovaly v bloku 11, ale v krematoriu I v hlavním táboře. V roce 1941 dosáhlo své maximální kapacity osmnáct těl za hodinu. Márnice, sloužící jako prozatímní plynová komora, se nacházela vedle pecí krematoria. Měla vlastní větrací systém s ventilátory, což zvyšovalo efektivitu celého procesu, protože do místnosti bylo možné vejít brzy po zavraždění obětí.¹⁷ Byli zde zabíjeni především práce neschopní Židé z oblasti kolem Osvětimi. Esesáci se k těmto lidem chovali zdvořile. Prosili je, aby se svlékli a sbalili si své věci. Poté je přinutili vejít do krematoria. Když za nimi zavřeli dveře, jeden z nich vylezl na střešku budovy, nasadil si plynovou masku a poklopem dovnitř nasypal cyklon B. Jejich milé chování bylo však jen součástí strategie. Židy přicházející z jiných míst, než byla Osvětim, se vždy snažili uklidnit, aby je nemuseli do plynových komor zahánět násilím. Chtěli je přesvědčit, že vše je součástí běžné přijímací procedury a že jde jen o „desinfekci“ ve sprchách. Touto rafinovanou strategií se vyhnuli celé řadě potíží.¹⁸

„Při prvních vraždách v plynu vězňové umírali oblečení, a zbavovat je šatstva po smrti

¹⁵ DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 258-261.

¹⁶ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 80-82.

¹⁷ FRIEDLER, E., SIEBERTOVÁ, B., KILIAN, A. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 26-29.

¹⁸ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 96-98.

bylo dost obtížné. Při tomto postupu se lidé jdoucí na smrt svlékali sami a dobrovolně; a dokonce si šaty pečlivě skládali a boty svazovali tkaničkami.“¹⁹

Hössovi brzy došlo, že staré krematorium není ideálním místem na vraždění, protože se z něj ozýval velký křik a nařikání. Nejprve se hluk snažili přehlušit motocykly, ale bezvýsledně. Vraždění se nedalo před ostatními vězni v táboře utajit, proto se snažili na jaře 1942 vymyslet jiné řešení a pravidelné vraždění v tomto krematoriu bylo zastaveno.²⁰

V blízkých Monowicích byl v březnu 1942 zřízen tábor Osvětim III nazývaný Buna Monowice. Tento tábor byl vybudován kvůli továrně na syntetický kaučuk patřící německé firmě I. G. Farben. Jako pracovní síla zde byla využívána otrocká práce vězňů. K hlavnímu táboru Osvětim I, který se během let rozrůstal, později náleželo dalších 45 pobočných táborů, ve kterých byli vybraní vězni nuceni pracovat většinou pro německé firmy. V těchto táborech byly většinou stejně kruté podmínky jako v hlavním táboře.²¹

Na jaře roku 1942 byli do Osvětimi poprvé posíláni Židé z oblastí mimo Polsko. Pocházeli ze Slovenska. Přijížděli však do tábora v Březince, protože by jejich likvidace v krematoriu I narušovala běh hlavního tábora. Kvůli tomu byly změněny plány a zvažovala se výstavba nového vyhlazovacího zařízení v blízkosti Březinky, které by poskytovalo lepší podmínky pro vraždění. Nakonec bylo rozhodnuto, že se do odlehlého kouta Březinky umístí nové krematorium.²² Mělo stát v blízkosti malé chaty, která se proměnila ve dvě provizorní plynové komory, v nichž mohlo být zavražděno až 800 lidí najednou. Této chatě se říkalo „bunkr 1“ nebo také „červený domek“. Lidé tu mohli být vražděni ve větším utajení než v krematoriu I.

Protože „bunkr 1“ nebyl moc výkonný, přestavěla se podobným způsobem i jiná chata vzdálená od původní jen pár set metrů. Byla známá jako „bunkr 2“ či „bílý

¹⁹ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knížní klub, 2005, s. 98.

²⁰ Tamtéž, s. 98-99.

²¹ Frankl, M. Osvětim [online]. 23. června 2011 [cit. 2011-6-20]. URL: <<http://holocaust.cz/cz2/history/camps/auschwitz>>.

²² DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 292-296.

domek“. Byly zde vybudovány čtyři plynové komory, ve kterých mohlo být zabito najednou až 1200 lidí. Na jaře a začátkem léta 1942 byly v těchto dvou domcích zabity tisíce Židů, kteří pocházeli hlavně ze Slovenska a z Horního Slezska. Těla z obou chat byla pohřbívána v hlubokých jámách.²³

Na odstraňování mrtvol lidí zavražděných v bunkrech 1 a 2 ale také v krematoriu I v hlavním táboře byli nasazeni vězni, kteří patřili do zvláštního komanda (sonderkommando). V létě 1942 se těla začala rozkládat a znečišťovala podzemní vody. Někteří členové komanda proto byli přinuceni holýma rukama rozkládající se těla vyhrabat a spálit je v obrovských jámách. Vězni museli beze zbytku zlikvidovat i poslední pozůstatky mrtvol včetně popela. Pokud v něm našli větší kousky kostí, museli je rozdrtit. Poté byl popel odvezen nákladními auty a naházen do řeky nebo používán jako hnojivo.²⁴

Po příjezdu Slováků se začala měnit „kultura“ tábora. První zásadní změna spočívala v tom, že Osvětim přestala být zařízením výhradně pro muže. Na jaře 1942 dorazily do tábora slovenské ženy a také dozorkyně spolupracující s nacisty. Teprve tehdy byla také zavedena systematická selekce nových vězňů. Když dorazil transport s novými lidmi, esesmani je vždy rozdělili na dvě skupiny. Do jedné patřili praceschopní, kteří byli do tábora přijati. Do druhé ti, kteří nebyli schopni pracovat, a proto je během několika hodin po příjezdu poslali do plynových komor. Zavedením těchto selekcí se celý proces vyhlazování racionalizoval.

Nejdůležitějším předpokladem k hladkému průběhu masového vraždění bylo vytvoření atmosféry co největšího klidu. V některých případech se stávalo, že i jedna osoba mohla tuto atmosféru narušit.²⁵ „*U dalších transportů pak strážní od počátku pátrali po neklidných elementech, a ty pak nespouštěli z očí. Jakmile zpozorovali nějaký neklid, byli jeho původci nenápadně odvedeni za dům a tam usmrceni malorážkou –*

²³ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knížní klub, 2005, s. 111-115.

²⁴ FRIEDLER, E., SIEBERTOVÁ, B., KILIAN, A. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 67-80.

²⁵ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knížní klub, 2005, s. 113-118.

výstřel nemohli ostatní zaslechnout.“²⁶ Takto situaci popisuje Höss ve svých zápiskách sepsaných během vyšetřovací vazby v Krakově.

Na začátku léta 1942 se tedy Osvětim vyvinula ve dva oddělené tábory. „A to nejen geograficky, s táborem Březinka, tonoucím v bažinách a necelé dvě míle vzdáleným od osvětimského hlavního tábora, ale také filozoficky a psychologicky.“²⁷ Na jedné straně byli do tábora posíláni vězni, kterým přidělovali čísla. Ti zde žili a pracovali. Na druhé straně existovala kategorie lidí, kteří byli vražděni ihned po svém příjezdu. Žádný jiný nacistický tábor tímto způsobem nefungoval. Osvětim se tak začala vyvíjet ve zcela ojedinělou instituci. V příštích měsících bylo zaměřeno veškeré úsilí na zdokonalení systému vraždění.

První transport Židů ze západní Evropy do Osvětimi byl poslán z Francie. Nacisté měli zájem jen o dospělé a praceschopné Židy, proto byli rodiče od dětí násilím odděleni a deportováni. Asi čtyři tisíce dětí byly později naloženy do vlaků a poslány s transporty úplně neznámých dospělých lidí do Osvětimi. Všechny děti zde zemřely.

Nacisté v Osvětimi při selekcích také rozdělovali rodiny. Brzy si ale uvědomili, že oddělování matek od dětí násilím jen způsobuje zmatek a vyvolává strašlivé scény. Proto je proti jejich vůli nerozdělovali a posílali ženy i s dětmi do plynových komor, i když tím přicházeli o pracovní sílu. V létě 1942 přijížděly do Osvětimi transporty z celé Evropy včetně Nizozemska, Francie, Slovenska a Belgie.²⁸

V červenci 1942 Himmler podruhé navštívil Osvětim. V té době bylo v táboře asi 30 000 vězňů. Prohlédl si, jak se celý tábor včetně nově vybudované Březinky proměnil. Důkladně si prošel celý proces likvidace. Zúčastnil se také vraždění Židů v „bílém domku“. Prohlídka pokračovala v rozestavěné továrně IG Farben. Vše, co viděl, ho velmi potěšilo, proto se rozhodl Hösse povýšit.²⁹

Stále častěji docházelo k útěkům z tábora a Höss se jim neustále snažil zabránit. O první útěk z Osvětimi se 6. července 1940 pokusili jen 2 lidé. V následujícím roce

²⁶ HÖSS, R. *Velitelem v Osvětimi: autobiografické zápisky*. Praha: Academia, 2007, s. 165.

²⁷ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 120.

²⁸ Tamtéž, s. 120-145.

²⁹ DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 308-311.

se o útěk pokusilo už 17 vězňů. V roce 1942 vzrostl tento počet na 173, v roce 1943 na 295 a v roce 1944 na 312. K jednomu úspěšnému a velmi odvážnému útěku došlo právě v létě 1942. Höss se proto rozhodl zvýšit ostrahu tábora.³⁰

Tábory Osvětim I i Osvětim II byly obklopeny tři metry vysokým plotem z ostnatého drátu nabitým elektrickým proudem. V pravidelných rozestupech zde stály strážní věže, na nichž večer zaujaly místa ozbrojené stráže SS. Toto ohrazení označovali jako „malý strážní řetěz“. Přes den se většina vězňů pohybovala v pracovních komandech mimo areál tábora zajištěného ostnatým drátem, proto zaujali svá místa příslušníci SS „velkého strážního řetězu“.³¹

2.3 Továrna na smrt

Rok 1943 byl pro Osvětim rokem přeměny. Až v tomto roce začala plnit v nacistickém „konečném řešení“ hlavní úlohu. V březnu 1943 bylo v Březince otevřeno krematorium II. Toto krematorium bylo původně navrženo pro hlavní tábor, kde mělo nahradit krematorium I, ale v průběhu roku 1942 nacističtí plánovači změnili jeho funkci a současně s tím se rozhodlo, že se vybudují další krematoria podobná tomuto. Sklepní prostory krematoria, které měly původně sloužit jako márnice, byly upraveny. Z jedné místnosti se vytvořila velká šatna a druhá místnost měla sloužit jako plynová komora. V přízemí tohoto zařízení bylo velké krematorium s pěti pecemi. Mrtvá těla byla ze sklepa do krematoria dopravována výtahem. Na začátku léta 1943 byla v Březince v provozu čtyři krematoria s plynovými komorami. Krematoria II a III byla umístěna nedaleko prostoru, kam měli přijíždět noví vězňové do Březinky.³² Tato krematoria neměla dostatečnou spalovací kapacitu. Nevládala spalovat mrtvá těla z bunkrů, které byly postaveny mimo hranice Březinky a z administrativního hlediska patřily k hlavnímu táboru. Krematoria IV a V byla vybudována poblíž „bílého“ a „červeného domku“. Tato dvě krematoria měla plynové komory v přízemí, což značně zjednodušilo práci s mrtvými těly, a jednu velkou pec s osmi komorami.³³ Aby byly

³⁰ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knížní klub, 2005, s. 57-58.

³¹ FRIEDLER, E., SIEBERTOVÁ, B., KILIAN, A. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 13-14.

³² REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knížní klub, 2005, s. 174-178.

³³ DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 313-316.

oběti zmatené, umístili do plynových komor nepravé sprchy a nad vchod do svlékací místnosti připevnili cedule s nápisy „Ke koupeli a dezinfekci“ v různých jazycích. Ve dveřích se ve výši očí nacházely pozorovací průzory z dvojitého skla, které umožňovaly personálu SS sledovat umírání obětí.³⁴

Ve všech krematoriích byli na práci nasazeni vězni zvláštního komanda. Jejich úkolem bylo udržovat pořádek ve skupině lidí jdoucích na smrt, pomáhat jim se svlékáním, vyklízet mrtvá těla z plynových komor, trhat zlaté zuby, stříhat ženám vlasy, pálit mrtvá těla v pecích krematorií nebo na hranicích a odklízet jejich popel. Po každém zplynování obětí museli plynovou komoru vyčistit. Občas se stalo, že někteří z nich našli mezi zavražděnými své příbuzné. Nikdo toto komando nesměl opustit živý, protože toho věděli příliš mnoho. Po několika měsících byli vždy zabiti a odklizení jejich těl bylo vždy prvním úkolem jejich nástupců.³⁵

Krematoria sloužila i k zabíjení nemocných vězňů z tábora. Takovému zplynování předcházely selekce. Všichni vězni museli opustit svůj blok a nastoupit. Poté, co byli přepočítáni, jim nařídili svléknout se donaha bez ohledu na roční období. Táborový lékař šel od jednoho bloku ke druhému a rozhodoval o jejich osudu.³⁶

Pokud byla všechna nová krematoria v provozu, mohlo být v Osvětimi měsíčně zavražděno 150 000 lidí. Tato nová zařízení připomínala továrny, kde chladnokrevně likvidovali lidské bytosti na průmyslové úrovni. Osvětim se tak stala táborem s velkokapacitními továrnami na smrt, které se nechvalně zapsaly do historie.³⁷

V roce 1943 se kvůli vzrůstajícímu počtu transportů začala v Březince budovat velká „centrální sauna“. Do té doby tam byly pouze dvě odvěšovací jednotky, které

³⁴ FRIEDLER, E., SIEBERTOVÁ, B., KILIAN, A. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 102-105.

³⁵ KRAUS, O., KULKA, E. *Továrna na smrt: dokument o Osvětimi*. Praha: Naše vojsko, 1959, s. 174-175.

³⁶ FRIEDLER, E., SIEBERTOVÁ, B., KILIAN, A. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 132.

³⁷ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 178-179.

přiliv transportů už nezvládaly. Nová stavba schopná odbavit najednou i dva tisíce lidí byla dokončená v prosinci téhož roku.³⁸

Březinka byla rozdělena plotem na jednotlivé sekce a vězňům bylo zakázáno přecházet z jedné do druhé bez povolení. V jedné části Březinky, která byla oddělena plotem, se nacházel takzvaný terezínský rodinný tábor (viz příloha č. 3). V tomto táboře bylo od září 1943 vězněno 18 000 Židů všech věkových kategorií deportovaných z terezínského ghetta v Československu. Při příjezdu neprošli selekcí. Mohli si nechat své věci a neostříhali je dohola. Muži a chlapci zde žili odděleni od žen a dívek. Dostali příkazáno posílat domů korespondenční listky, ve kterých měli popisovat, že se s nimi dobře zachází. Účelem těchto lístků byl pokus o rozptýlení pověsti, že Osvětim je místem masového vraždění. V červenci 1944 došlo k likvidaci rodinného tábora.³⁹

V Březince se nacházel také cikánský tábor, který vznikl v únoru 1943 v sekci B IIe. Bylo to jediné místo v táboře, kde mohly rodiny bydlet společně. Po jejich příjezdu se také nekonala žádná selekce. Mohli nosit vlastní oblečení a neoholili jim vlasy.⁴⁰ Brzy se ale podmínky v tomto táboře staly nejhoršími v celém táboře. *„Přeplnění spojené s nedostatkem jídla a vody způsobilo, že zde bujely nemoci, zvláště tyfus a sněťové onemocnění sliznice ústní, na které zde zemřely tisíce lidí. Celkem zemřelo z 23 000 Romů poslaných do Osvětimi 21 000, ať už na nemoci, hlad nebo v plynových komorách při likvidaci cikánského tábora.“*⁴¹ K jeho likvidaci došlo 2. srpna 1944.

Na podzim roku 1943 byl Höss odvolán z funkce velitele tábora a poslán do Berlína. V jeho funkci ho od listopadu nahradil Arthur Liebehenschel. V té době byl také rozdělen osvětimský komplex (viz příloha č. 4) na tři různé správní jednotky – Osvětim I, Osvětim II (Březinka) a Osvětim III (Monowice, která zahrnovala i správu všech pobočných táborů).⁴² Ještě než byl Höss z funkce odvolán, založil v bloku 24

³⁸ DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 325-326.

³⁹ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 192-193.

⁴⁰ DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 325.

⁴¹ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 254.

⁴² VENEZIA, S. *V pekle plynových komor*. Praha: Rybka Publishers, 2010, s. 187.

nevěstinec. Tento blok byl vedle hlavní brány do osvětimského tábora. Nevěstinec nesměli využívat Židé, protože patřili k vězňům nižší třídy, a tudíž se s nimi zacházelo nejkrutěji. Měl sloužit ke zvýšení produktivity vězňů. Do nevěstince mohl přijít ten, kdo dostal poukázku. Na práci v nevěstinci byly vybrány převážně vězeňkyně z Březinky.⁴³

Dne 19. března roku 1944 vtrhla do Maďarska německá armáda, jejímž cílem bylo zabavit maďarským Židům veškerý majetek a poté je deportovat do Osvětimi. Kvůli očekávanému příjezdu velkého množství maďarských Židů proběhlo v táboře několik změn. Arthur Liebehenschel byl odvolán z funkce velitele tábora a přeložen do tábora Majdanek. Tvrdilo se o něm totiž, že byl na vězně příliš mírný a nezvládl by plánovanou maďarskou akci. Proto Himmler převedl zpět do Osvětimi Hösse.⁴⁴ Byla dokončena odbočka z hlavní železnice, aby mohli být vězňové dopravováni do středu Březinky, kde byla nová rampa a sto metrů od ní krematoria 2 a 3. V krematoriu 5 se opravovaly pece a vedle něho se začalo kopat pět jam na spalování mrtvých těl, protože kapacita pecí v krematoriích byla na očekávané množství mrtvol nedostačující. Správcem krematorií se stal Otto Molla.⁴⁵ Došlo také ke zvýšení počtu příslušníků zvláštních komand. Do provozu byl opět uveden i bunkr 2 přejmenovaný na bunkr 5.⁴⁶

Většina lidí z transportů byla posílána na smrt. Zavraždilo se přes 320 000 lidí za méně než osm týdnů. V Osvětimi bylo z Maďarska do konce prvního týdne v červenci roku 1944 deportováno téměř 440 000 lidí, z nichž většina byla ihned poslána do plynových komor (viz příloha č. 5).⁴⁷

Dne 7. dubna 1944 Walter Rosenberg, později známý jako Rudolf Vrba a jeho přítel Alfred Wetzler unikli z Březinky na Slovensko. Doufali, že stihnou varovat maďarské Židy. Vyslechli je představitelé židovského hnutí odporu. Jejich informace se staly základem pro první podložené zprávy o osvětimské továrně na smrt.

⁴³ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 202-206.

⁴⁴ DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 332.

⁴⁵ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 231-232.

⁴⁶ DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 332-336.

⁴⁷ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 240.

K Maďarům se však bohužel nedostaly včas.⁴⁸ Díky těmto vězňům se v červnu dostaly na Západ detailní informace o tom, co se v Osvětimi děje. Následkem těchto událostí byly deportace z Maďarska 9. července 1944 zastaveny. Poté se objevily požadavky, aby Spojenci tábor bombardovali. Návrhy na bombardování tábora se objevovaly celé léto. Všechny žádosti však byly zamítnuty. Když došlo k zastavení deportací z Maďarska, klesl počet denně zavražděných lidí z 10 000 na méně než 1500. Tento počet se zachoval až do doby, kdy byla krematoria zavřena.⁴⁹

Od poloviny května 1944 bylo v průběhu šesti měsíců do Osvětimi odvezeno téměř 600 000 Židů z Maďarska, Lodže, Slovenska, Terezína, Francie, Itálie, Řecka a ze zbývajících pracovních táborů v Polsku.⁵⁰

Dne 7. října 1944 vypukla vzpoura členů zvláštních komand. Vzpoura začala v krematoriu IV, kde krumpáči a kameny zaútočili na stráž SS a poté krematorium zapálili. Vzbourilo se také komando v krematoriu II. Jeden esesman byl dokonce živý hozen do pece. Při této vzpouře bylo zabito 250 příslušníků zvláštních komand a 3 esesmani. Všichni vězňové, kteří utekli do blízkých lesů, byli chyceni a zabiti. Zabito bylo ještě 200 lidí, kteří byli podezřelí z účasti na této vzpouře.⁵¹

2.4 Osvobození tábora a pochod smrti

Poslední nástup v táboře byl vyhlášen 17. ledna 1945. V Osvětimi I a II napočítali 15 317 mužů a 26 577 žen. V Osvětimi III a dalších satelitních táborech 33 023 mužů a 2095 žen. Dohromady něco málo přes 67 000. Vězni, kteří byli schopni chůze, museli 18. ledna tábor opustit.⁵² Celkem bylo z táborů vyhnáno 60 000 vězňů, kteří byli donuceni vyrazit pěšky na západ. Tato cesta je nazývána pochodem smrti. Pro mnoho vězňů se stala nejhorším zážitkem z celého věznění. Vězňové byli oblečení jen ve slabých vězeňských hadrech a na nohou měli dřeváky. Nic z toho je dostatečně nechránilo před sněhem a mrazivým větrem. Mnoho vězňů umrzlo nebo umřelo

⁴⁸ VRBA, R. *Utekl jsem z Osvětimi*. Praha: Sefer, 1998, s. 380-390.

⁴⁹ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 248-253.

⁵⁰ HILBERG, R. *Pachatelé, oběti, diváci: židovská katastrofa 1933-1945*. Praha: Argo, 2002, s. 219-220.

⁵¹ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 262-264.

⁵² DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 338-340.

na vyčerpání sil. Ten, kdo se sehnul nebo zastavil, byl ihned zastřelen. Ti, kteří pochod smrti přežili, byli odvezeni do táborů v Rakousku a Německu.

Během posledních sedmi dnů nacisté v Březince a dalších pobočných táborech zabili ještě asi 700 vězňů. V táborech zůstalo téměř 8000 vězňů živých. Osvětim se nacisté nikdy nesnažili zlikvidovat, protože byla vybudována jako koncentrační tábor. Zničili pouze plynové komory, které se snažili utajit před veřejností.⁵³ Dne 26. ledna vyhodili do vzduchu poslední krematorium číslo V. Vojáci Rudé armády do tábora dorazili 27. ledna (viz příloha č. 6). V hlavním táboře našli 1200 živých, ale vyhladovělých vězňů, v Březince 5800 a v Monowicích jich bylo 600.⁵⁴

Osvětim se během pěti let stala místem největšího masového vraždění, které dosud nebylo zcela zmapováno. Bylo zde zavražděno více než milion lidí. Odhaduje se, že z 1,3 milionů lidí poslaných do Osvětimi jich tam 1,1 milionu zemřelo. Milion z těchto lidí byli Židé. Největší počet Židů transportovaných do Osvětimi pocházel z Maďarska (438 000).⁵⁵ „*Druhý největší počet pocházel z Polska (300 000), dále z Francie (69 114), Nizozemí (60 085), Řecka (55 000), Čech a Moravy (46 099), Slovenska (26 661), Belgie (24 906), Německa a Rakouska (23 000), Jugoslávie (10 000) a Itálie (7 422).*“⁵⁶ Zemřelo zde také přes 70 000 polských politických vězňů, více než 20 000 Romů, 10 000 sovětských válečných zajatců, stovky svědků Jehovových, desítky homosexuálů a dalších lidí, kteří do tábora byli posíláni někdy i bezdůvodně.⁵⁷

2.5 Shrnutí

V této kapitole jsem se zabývala hlavními fázemi vývoje osvětimského vyhlazovacího komplexu. Tábor Osvětim I měl původně sloužit jako provizorní tábor, kde měli být vězňové drženi, než dojde k jejich rozmístění do jiných nacistických táborů. Charakter tohoto tábora ovlivnilo především rozhodnutí I. G. Farben vybudovat

⁵³ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 200, s. 265-268.

⁵⁴ DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 340.

⁵⁵ REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 302.

⁵⁶ Tamtéž, s. 303.

⁵⁷ Tamtéž, s. 303.

nedaleko novou továrnu na výrobu syntetického kaučuku. V nacistickém „konečném řešení“ začala Osvětim plnit hlavní úlohu až v roce 1943. V této době byla v Osvětimi II uvedena do provozu čtyři nová krematoria – továrny na smrt. Ale místem největší hromadné vraždy v dějinách se Osvětim stala až následkem událostí z roku 1944, kdy do tábora byli transportováni maďarští Židé. V Osvětimi bylo celkem zavražděno přes milion obětí.

3 Organizační struktura tábora

V této kapitole bude rozebrána organizační struktura tábora. Na začátku bude vysvětlen rozdíl mezi vyhlazovacím a koncentračním táborem. Následně budou rozebrána hlavní oddělení správy SS, jimiž jsou ústředí, politické oddělení, tábor ochranné vazby, hospodářská správa a zdravotnická jednotka. Poté se budu věnovat táborovému řádu vymezujícím pravidla pro vězně a strážnímu předpisu, který určoval chování dozorců. Poslední kapitola je věnována samosprávě vězňů. Jednalo se o druhé táborové vedení tvořené skupinou vězňů, na které vedení tábora přenášelo plnou moc.

Jelikož Osvětim fungovala jako vyhlazovací i koncentrační tábor, je důležité nejprve objasnit hlavní rozdíly mezi těmito dvěma tábory. Jediným účelem vyhlazovacích táborů bylo vyhlazování Židů. V těchto továrnách na smrt zůstávalo po krátkou dobu naživu jen tolik lidí, kolik jich SS potřebovala, aby byl zajištěn hladký průběh jejich provozu. Tato pracovní komanda byla podobná pouze zvláštním komandům, která měla na starost udržovat v chodu továrnu na smrt v Osvětimi. Ostatní lidé byli ihned po příjezdu do tábora zastřeleni u masových hrobů nebo posláni do plynových komor. Naproti tomu v koncentračních táborech lidé jmenovitě registrovali, opatřili je číslem, zařadili do ubikací a ve většině případů také nasadili na práci. Současně byli skoro úplně odděleni od vnějšího světa, přinuceni k životu v nejhorších podmínkách a v bezpráví. Mnoho z nich pak bylo nejrozumnějšími způsoby usmrceno ať už zastřelením, zplynováním, hladem, mučením nebo prací. Zatímco továrny na smrt byly přísně utajovány, koncentrační tábory byly multifunkčním zařízením. Současně totiž sloužily jako vězení, popravistiště, výrobní i jako společenský nástroj teroru.⁵⁸

3.1 Hlavní oddělení správy SS

V Osvětimi I a v pomocných táborech sloužilo současně asi tři tisíce esesmanů. Asi sedmdesát procent z nich mělo hodnost desátníka, poddůstojníci tvořili šestadvacet procent a čtyři procenta z celkového počtu byli důstojníci.

Správa SS byla v táboře rozdělena na pět hlavních oddělení: ústředí (komandatura), politické oddělení (gestapo a kriminální policie, tzv. Kripo), tábor ochranné vazby (odpovídající za bezpečnost v táboře), hospodářská správa (včetně

⁵⁸ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 21-23.

registrace a správy majetku ukradeného zavražděným vězňům), zdravotnická jednotka (lékaři a dentisté). Zdaleka největší bylo oddělení tábora ochranné vazby – zhruba pětasedmdesát procent esesmanů pracujících v Osvětimi vykonávalo nějakou bezpečnostní funkci.⁵⁹

Mezi těmito odděleními docházelo často ke sporům, protože si každé z nich pečlivě střežilo své pravomoci. Jednotlivá oddělení měla značnou volnost, kterou mohla využít proti sobě navzájem. Byrokracie tábora se nevyznačovala celistvostí. „*Díky samostatnosti podřízených jednotek byl sice systém flexibilní, ale často také nevypočitatelný, formálně sice členěný podle funkcí, ale ve skutečnosti stále zaměstnaný improvizacemi, korekturami a rivalitou. Smrtonosná účinnost táborové organizace se nezakládala ani tak na hladce pracující byrokracii, jako na vysokém stupni partáctví, místní nezávislosti a osobní iniciativě.*“⁶⁰ Tento formální nesoulad nebyl optimální a vytvářel organizační nejistotu a zvlů. Avšak právě na tom spočívá teror. SS tedy měla vysoce specializovanou správu, ta však byla prorostlá takovými strukturami, které s formální organizací neměly mnoho společného. Vládla zde nedisciplinovanost a korupce, nadměrná krutost a osobní zvlů.⁶¹

3.1.1 Ústředí a politické oddělení

V čele ústředí stál velitel tábora, tedy Rudolf Höss, který byl hlavou hierarchie SS v celém táboře. Pobočník velitele tábora byl administrativním vedoucím velitelství.⁶² Ústředí sice představovalo nejvyšší orgán správy tábora, ale ve svých reálných pravomocích bylo podstatně omezeno. Pod jeho pravomoc nespadlo politické oddělení, které bylo podřízeno Hlavnímu říšskému bezpečnostnímu úřadu (RSHA). Pouze tento úřad rozhodoval o přesunu do tábora a případném propuštění.⁶³

Politické oddělení odpovídalo za registraci všech vězňů a vedlo kartotéky, v nichž byla zaznamenána čísla všech vězňů v táboře. Kromě toho vykonávalo policejní

⁵⁹ Rees, L. Osvětim: *Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 145.

⁶⁰ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 118.

⁶¹ Tamtéž, s. 118-119.

⁶² FRIEDLER, E., SIEBERTOVÁ, B., KILIAN, A. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 9.

⁶³ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 116.

výslechy vězňů a mělo na starost vnitřní bezpečnost tábora.⁶⁴ Úkolem tohoto oddělení dále bylo vykonávat převozy vězňů, vést podklady k zadržování a vypracovávat statistiky, nařizovat exekuce a vystavovat úmrtní listy. Sloužilo k tomu, aby RSHA měl táborovou SS pod dohledem. Úředníků gestapa se tedy neobávali jen vězni, ale i táborová SS. Proto když byl nějaký dozorce zapleten do korupce, kriminální policie mu pomohla pouze v případě, že sama potřebovala zakrýt své zakázané činnosti.⁶⁵

3.1.1.1 Velitel tábora Rudolf Höss

Rudolf Höss pocházel z nábožensky založené rodiny. Jeho otec byl fanatický katolík a byl na něho velmi přísný. Když mu bylo necelých šestnáct let, vstoupil dobrovolně do armády. Byl to člověk vnitřně prázdný, který od dětství nebyl schopný hlubších citů. K jeho základním vlastnostem patřila oddanost autoritě a naprostá poslušnost.⁶⁶

Príslušníkem SS se stal již v září 1933. Svou kariéru v táborovém systému SS zahájil v roce 1936 v Dachau. V roce 1938 byl přeložen do koncentračního tábora Sachsenhausen, kde se stal o rok později vedoucím tábora ochranné vazby.⁶⁷ Velitelem tábora v Osvětimi se stal ve věku 39 let. Na Rudolfovi Hössovi nebylo nic mimořádného a nevyznačoval se žádnými sadistickými sklony. Měl tmavé vlasy, pravidelné rysy a byl středně vysoký. Byl to klidný muž, který se ovládal, jak to potvrdilo mnoho polských vězňů z Osvětimi. Jeho charakter a víra se formovaly v reakci na posledních pětadvacet let německých dějin. Podle jeho názoru bylo Německo v první světové válce poraženo kvůli „mezinárodnímu světovému židovskému spiknutí“, protože byl přesvědčen, že si Židé vzájemně pomáhají bez ohledu na národní hranice.⁶⁸

3.1.2 Vedení tábora ochranné vazby

Pojem tábor ochranné vazby označoval ohrazený areál, kde byli vězni ubytováni. V tomto oddělení se nacházelo vlastní středisko moci. Zahrnovalo nejen

⁶⁴ Friedler, E., Siebertová, B., Kilian, A. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 9.

⁶⁵ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 116.

⁶⁶ HÖSS, R. *Velitelem v Osvětimi: autobiografické zápisky*. Praha: Academia, 2007, s. 6-9.

⁶⁷ FRIEDLER, E., SIEBERTOVÁ, B., KILIAN, A. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 12.

⁶⁸ Rees, L. *Osvětim: Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 19-27.

oblast vnitřního služebního provozu, ale také pracovního nasazení. Řídilo každodenní život vězňů a odpovídalo za udržování táborového řádu, jehož součástí byly takzvané apely, jimiž každý den začínal a končil. Při apelech se museli vězni postavit do řad a zůstat na místě, dokud nebyl spočítán celkový stav vězňů. Tyto apely často trvaly celé hodiny.

Velitel tábora ochranné vazby fungoval jako stálý zástupce velitele tábora. V koncentračním táboře Osvětim byli dva velitelé tábora ochranné vazby. Podléhali jim všichni příslušníci SS, kteří patřili k vnitřní strážní jednotce tábora a zajišťovali přímou ostrahu vězňů.⁶⁹ Mezi ně patřili velitelé raportů (rapportführeri), vedoucí pracovního nasazení a velitelé bloků (blockführeri). Velitel raportu prováděl každodenní sčítací apely, odpovídal za počet vězňů a vypracovával seznamy vězňů k potrestání a počty strážníků. Velitel bloku byl bezprostředním představeným vězňů a měl za úkol dbát na blocích na disciplínu a čistotu. Jeho činnost byla mimo dosah dohledu ústředí. Velel stovkám vězňů a v období, kdy byly tábory přeplněné, i více než tisícům. Většinou měl hodnost jen desátníka nebo rotného.

Vedoucí pracovního nasazení organizoval veškeré pracovní nasazení vězňů v táboře. Jeho rozhodnutí ovlivňovala, kde bude vězeň pracovat, jak s ním při práci bude zacházeno a jestli ho přeloží do pobočného tábora. Nejdůležitější pokyny dostával od oddělení z Inspekce koncentračních táborů.⁷⁰ Sestavoval pracovní komanda podle odborné kvalifikace a mimo jiné organizoval také pronajímání vězňů průmyslovým podnikům. Cílem pracovního nasazení vězňů byla kromě maximálního zisku také takzvaná likvidace prací.⁷¹

3.1.3 Hospodářská správa

Hospodářská správa zodpovídala za materiální vybavení tábora. Pracovala také poměrně samostatně. Měla na starost udržování budov, vozový park, zásobování tábora oděvem a potravinami a majetek vězňů. Stala se střediskem rozkrádání a korupce,

⁶⁹ Friedler, E., Siebertová, B., Kilian, A. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 9–10.

⁷⁰ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 116–117.

⁷¹ Friedler, E., Siebertová, B., Kilian, A. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 11.

a proto velké množství zboží k vězňům v táboře nikdy nedorazilo. Jelikož rozhodovala o zásobování kuchyně, vydávání nové obuvi nebo zimního oděvu a vybavení ubikací, zodpovídala za hlad a utrpení vězňů. Pod toto oddělení spadaly všechny táborové dílny a sběr, třídění a kontrola majetku obětí.⁷²

3.1.4 Zdravotnická jednotka

Zdravotnická jednotka, ke které patřili lékaři, písaři nemocničního bloku a ošetřovatelé, pracovala také poměrně samostatně. Lékaři SS měli na starost boj s epidemiemi, hygienu a péči o nemocné vězně.⁷³ Prováděli také selekce nově přijíždějících vězňů na rampě ale i vraždění vybraných vězňů. Aby bylo vše dokonale maskováno, dopravoval se cyklon B do plynových komor v sanitních vozech, označených červeným křížem.

Nacističtí lékaři byli přesvědčeni, že zabíjeli lidi, kteří byli pouhou přítěží. *„A tak některé z prvních vyvražďovacích akcí v Osvětimi, likvidace těch, které uznali práce neschopnými, probíhaly v bloku 10, v nemocničním bloku, pomocí fenolových injekcí. Bylo to naprosté zvrácení normální lékařské etiky – návštěva nemocnice ne proto, aby se člověk vyléčil, ale proto, aby byl zabít.“*⁷⁴

V Osvětimi lékaři vykonávali na vězňích nejrozumnější pokusy. Dr. Schumann a dr. Clauberg prováděli pokusy se sterilizací. Pro dr. Schumanna nebylo zabíjení ničím novým, protože se již dříve účastnil programu eutanazie dospělých. Většina pokusů se prováděla na bloku 10 v hlavním táboře. Zde prováděl pokusy také dr. Wirth, který zkoumal změny děložního hrdla. V bloku 28 se uskutečňovaly pokusy na mužích, při nichž se zjišťovalo, jaké účinky mají jedovaté látky na kůži.

V březnu 1943 se novým členem lékařského personálu stal dr. Josef Mengele (viz příloha č. 7), který prováděl pokusy s trpaslíky. Jeho pokusy se také týkaly formy gangrény, tváře známé jako noma rozšířené v důsledku hrůzných životních podmínek v cikánském táboře v Březince. Ke svému výzkumu velmi zneužíval možností, které mu Osvětim nabízela. S vězni mohl zacházet tak, jak on sám chtěl a hluboce jimi

⁷² Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 117.

⁷³ Tamtéž, s. 117.

⁷⁴ Rees, L. *Osvětim: Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 186.

opovrhoval. Nejvíce pokusů prováděl na dvojčatech, kterým nechal vyhradit samostatný blok. Jelikož se velmi zajímal o barvu očí, vpichoval testovaným jedincům do očí barvivo.⁷⁵ „Když chtěl zase zjistit více o průběhu infekčních chorob a obranyschopnosti organismu, naočkoval vězňům infekční látku. A protože ho fascinovaly i plodnost, neplodnost a pohlaví, měnil operativně pohlaví, kastroval chlapce, aby z nich udělal dívky, děvčata sterilizoval tak, že jim spálil dělohu, a nutil sourozence do pohlavního styku, aby zjistil, co vzejde z takového incestního těhotenství.“⁷⁶ Pokud během jeho pokusů jedno z dvojčat zemřelo, druhé usmrtil a provedl srovnávací pitvu.

Mezi oddělením pro zdravotnictví a vedením tábora často vznikaly spory. Zbavováním se nemocných vězňů se přepřínaly nemocniční bloky a vznikalo nebezpečí epidemií. Proto táborový lékař mnohé z těchto vězňů nepřijal, čímž se ještě více zvýšilo riziko vzniku táborové epidemie. Lékaři SS neměli prostředky ani k tomu, aby udrželi schopnost vězňů pracovat na jednotlivých pracovištích a vylepšili otřesné hygienické podmínky. Problém byl také s nedostatkem personálu, protože politické oddělení bylo dlouho proti zaměstnávání židovských lékařů v nemocničním bloku.⁷⁷

3.2 Strážní předpis a táborový řád

Vedení tábora vydávalo pro strážní službu a kvůli udržení pořádku v táboře četná pravidla. Chování dozorců bylo strážním předpisem určováno do posledního detailu. Za přestupky se považovalo kouření, pití alkoholu během služby, přijetí darů, spánek, odložení zbraně nebo hovor s vězni. Zakázané bylo jakékoli týrání a šikana.

Ve skutečnosti však docházelo k častému porušování těchto pravidel. K součástí běžného služebního provozu tedy patřilo zakázané obchodování s vězni i civilisty, násilí a naprostá lhostejnost vůči chování kápů. Protože odlehlá pracoviště nebylo možné kontrolovat, záleželo vše na domluvě a náladě strážných. Malý prohřešek vězně mohl u jednoho strážného zůstat bez následků, zatímco jiný strážný ho za totéž mohl potrestat smrtí. Někteří strážní vězně při práci neustále mlátili a při každé příležitosti vyprovokovali pokus o útěk, aby vězně mohli zastřelit. Na místě se dozorcům nabízel neomezený prostor pro jednání, neboť pravidla jim definovala

⁷⁵ Rees, L. *Osvětim: Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knížní klub, 2005, s. 184–190.

⁷⁶ DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 329.

⁷⁷ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 117–118.

nejrůznější situace, kdy mohli zakročit, a poskytovala tak libovolné záminky pro násilné a smrtelné přehmaty. Mezi tyto situace patřil černý obchod, kontakt s civilisty nebo nedovolené vzdálení se z místa pracoviště. Předpisy spíše určovaly, co všechno mají dozorcí povoleno než to, co mají zakázáno. Vězně tedy tloukli, mučili a zabíjeli nikoli proto, že museli, ale proto, že směli. Organizace tábora uvolňovala moc, která se poté měnila v naprostý teror.

Dozorcí měli neomezenou moc určit, co je odmítnutí pracovat, nedbalost nebo nepořádek. Pravidla proto teror nepotlačovala, ale přímo ho ztělesňovala, protože zahrnovala veškeré situace života v táboře. Pro vězně tedy bylo nemožné se proti nějakému pravidlu neprovinit. Svoboda dozorců se zvyšovala s každým novým předpisem pro vězně. A jelikož vězni měli vše zakázáno, bylo dozorcům vše dovoleno.

Táborový řád byl určen pro vězně. Vymezoval místa, kde se měli zdržovat, stanovoval způsob čištění těla, oděvu, táborových cest, ubytoven, střih vlasů, projevy úcty vůči esesmanům, chování během apelů, při práci atd. Platil pro všechny, ačkoli nováčci o něm většinou nebyli vůbec poučeni. Jim pak byl vštěpován výpraskem.⁷⁸

3.3 Samospráva vězňů

Vedení tábora přenášelo na určitou skupinu vězňů plnou moc a tím se z nich stali spolupachatelé SS a zároveň nepřátelé ostatních vězňů. Vytvořilo tak druhé táborové vedení, které bylo obsazeno vězeňskými funkcionáři a ulehčovalo personálu SS práci při organizování táborového dne. Měli jednat jako prodloužená ruka SS, protože na rozdíl od SS byli všudypřítomní. Této pomocné skupině vězňů byla zaručena dočasná ochrana před pronásledováním.

Samospráva vězňů byla tvořena hierarchií kápů, starších tábora, bloků a oddělení a písařů. Mezi jednotlivými složkami vězeňské elity docházelo často k rivalitě. Oblast úkolů samosprávy byla jednoznačně rozčleněna. Do čela dosadila SS jednoho nebo více starších tábora. Starší tábora byl nejvyšším, kdo dostával rozkazy. Zodpovídal za pořádek v táboře a býval povoláván k problémům. Disponoval plnou úřední mocí, kterou mohl bez omezení využívat proti vězňům. S povolením SS

⁷⁸ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 122–126.

dosazoval do každého baráku jednoho staršího bloku. Při tomto výběru měl značnou volnost.

Starší bloku zajišťoval přímou kontrolu vězňů v ubikacích a zodpovídal za všechno, co se tam událo. Na hromadných blocích vykonával dohled nad stovkami vězňů. Starší bloku se svolením příslušného velitele bloku a staršího tábora určil starší světnic a službu, kteří mu byli nápomocní při dohledu nad vězni. Důležité úkoly blokového personálu zahrnovaly rozdělování prádla a porcí jídla, opatřování přikrývek, jídelních misek, bot nebo šatstva, obchod s potravinami, kontrolu hygieny a poskytnutí pomoci nemocným vězňům. Tyto úkoly jim poskytovaly různé možnosti k tomu, aby nějaké vězně upřednostňovali nebo šikanovali.⁷⁹

Ve všech pracovních komandech byla zavedena přísně organizovaná hierarchie vězeňských předáků a kápů. Nejnižší stáli obyčejní vězni, kteří byli rozděleni do menších skupin. Každá skupina podléhala svému předákovi, který na vězně dohlížel a popoháněl je, aby pracovali. On sám však byl většinou od tvrdé fyzické práce osvobozen. Kdo s předákem udržoval dobré vztahy, býval většinou zvýhodňován. „*Pracovní skupiny s předáky byly zase spojovány do větších jednotek, které podléhaly podkápovi či kápovi. Od něho dostávali předáci pracovní příkazy. Kromě toho odpovídali předáci kápovi za pracovní výkon podřízených vězňů.*“⁸⁰ Vrchní káповé tvořili nejvyšší úroveň vězeňské hierarchie pracovních komand a přijímali rozkazy od příslušného velitele SS, které předávali dále.⁸¹

Systém kápů hrál významnou roli při fungování Osvětimi. Káповé měli nad ostatními vězni enormní moc, kterou často zneužívali. Díky tomu, že byli v těsném kontaktu s ostatními vězni, dokázali udělat život v táboře nesnesitelným. Vězni si velmi dobře uvědomovali, že jejich šance na přežití závisí hlavně na tom, pod kterým kápem pracují. Některým pracovním komandům totiž veleli krutější káповé a vězni zde museli

⁷⁹ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 140–142.

⁸⁰ Friedler, E., Siebertová, B., Kilian, A. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 118.

⁸¹ Tamtéž, s. 117–118.

pracovat těžce a byli velmi hubení. Největší pravděpodobnost, že se dostanou pod velení nejkrutějšího kápa, měly především dvě skupiny vězňů – duchovní a Židé.⁸²

Správní funkce se soustřeďovaly do dvou vězeňských kanceláří, písárny a statistiky práce. Jejich vliv nebyl však příliš zřejmý. Při zaměstnávání vězňů ve správě brala SS ohled na odbornou kvalifikaci. Do písáren nejčastěji obsazovali politické vězně, ale nepostradatelní zde byli cizinci, jelikož ovládali jazyky zastoupené v táboře.

K záležitostem písárny patřila veškerá vnitřní správa. Registrovala nové vězně, přidělovala je do bloků, vedla kartotéku, plánovala přidělování stravy a připravovala denní hlášení a apely. V každém bloku vedl písář knihu o současném stavu a všechny změny oznamoval písárně, která sestavovala veškeré zprávy do hlášení, jež si pak SS už jen zkontrolovala při apelu. Protože sama SS vyžadovala byrokratickou přesnost a úplnost všech písemností, byla na této pomocné skupině vězňů závislá. Písárna vykonávala nad společností vězňů úplný dozor, proto získala velký vliv.

Druhým vězeňským úřadem byla pracovní statistika, která sestavovala komanda a připravovala přesuny a transporty do pobočných táborů. Bez vědomí SS dokázala z tábora přesunout nechtěné vězně a kamarády uchránit před pronásledováním tím, že je převedla do tábora s lepšími podmínkami nebo je vyřadila z transportu smrti.

Vězňové v zásobovacích zařízeních patřili také k vězeňským funkcionářům. Práce v prádelnách, kuchyních, skladech nebo dílnách byla využívána k budování protekčních vztahů díky přístupu k životně důležitým statkům. Žádaná byla i práce na nemocničních blocích. Vězňové zde mohli snadno získat důležité kontakty, protože každý mohl onemocnět nebo být zraněn. Ošetřovatelé a lékaři mohli zajistit péči nemocným kamarádům a uchránit je před pronásledováním. Kvůli nebezpečí nákazy se SS tomuto bloku vyhýbala. Vězeňští lékaři udržovali stav pracovních sil a zmenšovali stav nemocných, proto na nich bylo vedení tábora odkázáno.⁸³

Dalším velmi vyhledávaným zaměstnáním byla práce ve třídících prostorech zvaných „Kanada“ (viz příloha č. 8), protože Kanada byla považována za velmi bohatou zemi. Tyto prostory byly vyčleněny na třídění věcí, které byly vězňům ukradeny.

⁸² Rees, L. *Osvětim: Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 38-39.

⁸³ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 142–145.

Roztříděné věci byly zabaleny a poslány do Německa. Vězňové, kteří zde pracovali, měli jídlo i vodu, což jim umožňovalo v táboře přežít. V „Kanadě“ docházelo často ke krádežím ze strany vězňů ale i příslušníků SS. Pracovaly zde převážně ženy. Bylo jim dovoleno nechat si narůst vlasy a schovat si jídlo, které našly při třídění věcí, proto se stávaly objektem sexuálního násilí ze strany příslušníků SS navzdory přísným zákazům.⁸⁴

Přenášení moci na některé vězně způsobilo SS mnoho problémů. Byla oslabena hranice mezi vězeňskou elitou a personálem nižšího stupně. Vznikla tak oblast nejistoty, která se vymkla kontrole. Vězeňská elita se díky tomu mohla obohacovat a organizovat odboj. Vedení tábora proto do nepřehledných oblastí dosadila donašeče. Když se funkcionáři příliš osamostatnili, byli nahrazeni jinými. SS byla na pomocný oddíl vězňů odkázána. Ale oddíl naopak závisel na protekci táborového vedení. SS mohla své spolupachatele kdykoli nechat zemřít, proto byl otevřený odpor již předem ztracený.

Vězeňští funkcionáři ke svému postavení přistupovali různě. Orientovali se buď k vedení tábora, nebo ke spoluvězňům. Někteří funkcionáři orientující se k vedení tábora se snažili přejímat způsoby jednání táborové SS a se spoluvězni zacházeli často brutálněji než samotní příslušníci SS. Vězně týrali, šikanovali a zabíjeli, aby dokázali svou užitečnost a zůstali i nadále privilegovanými vězni. Jiní poslouchali pokyny přicházející od SS nikoli proto, že by je schvalovali, ale z toho důvodu, že za neposlušnost by následovala smrt.

V táboře také docházelo ke korupci mezi vězeňskými funkcionáři a SS. Pokud se vězeň stal funkcionářem, nemohl se vrátit do společnosti vězňů, protože by se mu pomstili. Aby se uchránil před smrtí, musel zůstat u moci a stát se pro SS nepostradatelný. Čím více však vězně šikanoval, tím více se musel přizpůsobovat směrem vzhůru a vykonávat další násilí, aby ho SS nepřipravila o jeho privilegia a nedostal se do rukou spoluvězňů.

Vše, co bylo v rozporu s pravidly, měl povinnost funkcionář nahlásit SS. Když nahlásil pachatele, mohl být i on zabit, protože hrozily kolektivní tresty. Pokud

⁸⁴ Rees, L. *Osvětim: Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 181-197.

nic nehlásil a viníka nechal bez trestu, ostatní pravidla porušovali také. Proto raději trestal sám, bez hlášení, aby zabránil zásahům SS.

Někteří funkcionáři se snažili chránit své kamarády, ačkoli tím riskovali svůj vlastní život. Nebezpečí života při ztrátě výhod bylo tím vyšší, čím horší byly v táboře podmínky pro život. Několik funkcionářů mělo své poskoky. Ty chránili a dávali jim víc jídla než ostatním.⁸⁵ Pro osobního sluhu zkušenějšího a staršího vězně s vyšším postavením se v táborovém slangu užíval pojem „pipel“. Tímto sluhou byl většinou mladý chlapec. *„Byl to takový jeho kluk pro všechno a musel poslechnout veškeré jeho příkazy a splnit každé jeho přání. Cídl mu boty, uklízel barák, stlal postel a v případě, že to kápo chtěl, musel ukájet i jeho chlípné touhy.“*⁸⁶ Pipel věděl, že pokud jeho přání nebude plnit, čeká ho jistá smrt.

3.4 Shrnutí

V této části práce bylo popsáno pět hlavních oddělení správy SS v táboře. Nejvyšší orgán správy tábora tvořilo ústředí, v jehož čele stál velitel tábora Rudolf Höss. Za registraci vězňů odpovídalo politické oddělení, které také vykonávalo výslechy vězňů. Největší bylo oddělení tábora ochranné vazby, kde se nacházelo vlastní středisko moci. Zahrnovalo oblast vnitřního služebního provozu ale také oblast pracovního nasazení. Dalším oddělením byla hospodářská správa zodpovídající za materiální vybavení tábora. Posledním oddělením byla zdravotnická jednotka. Zde je pozornost zaměřena na lékařské pokusy prováděné v táboře. Dále jsou rozebrána pravidla a předpisy platné pro tábor, které však ve skutečnosti dodržovány nebyly. V poslední kapitole je popsána samospráva vězňů tvořená hierarchií kápů, starších tábora, bloků a oddělení a písařů.

⁸⁵ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 145–153.

⁸⁶ VENEZIA, S. *V pekle plynových komor*. Praha: Rybka Publishers, 2010, s. 58.

4 Sociální struktura

V této kapitole se podrobně zabývám třemi oblastmi, na které se dělil svět tábora. Jsou jimi personál dozorců a správy SS, elita vězeňských prominentů a masová společnost vězňů. Tyto tři oblasti na sobě byly různě závislé a docházelo mezi nimi k soupeření. Mezi vězni a personálem byla vytvořena hluboká hranice. Ta však byla zmírněna menšinou vězeňských prominentů, kteří se stali spolupachateli, protože na ně vedení tábora přeneslo svou moc. Většina vězňů však patřila do masové společnosti. Nakonec se věnuji vězňům označovaným jako muslimani, kteří stáli nejnižší v sociální hierarchii.

4.1 Personál SS

Personál SS určoval pravidla v táboře a měl neomezenou moc zabíjet. Členové byli cvičeni, vyzbrojeni a ubytováni v kasárnách. Táborová SS byla strukturována podle hodnosti a funkce. Každý měl své určité místo a naději na služební postup. Platili mezi nimi jasně definované hodnostní vztahy.

Kromě vojenské hodnostní struktury, která má neosobní a formální charakter panovala mezi členy SS osobní autorita a partáctví. Partáctví je skupinovým vztahem spolupachatelů, kteří se řídí pouze zvyklostmi party a navzájem se zbavují potřeby ospravedlnění, čímž neustále klesá jejich morální úroveň. Táborová SS se tedy spíše podobala spřízněné skupině, která si navzájem vyhoví a drží pospolu proti kontrolám. U táborové SS byl důležitou zásadou příkaz rovnosti.⁸⁷

Nikdo z řad SS nesměl projevovat jakoukoli formou sympatie vůči vězňům. Byli cvičeni tak, aby opovrhovali svými city. Projev soucitu byl známkou slabosti. K příslušníkům SS měli patřit jen tvrdí a zcela oddaní muži, kteří poslechnou každý rozkaz. Správnost rozkazů, které dostávali, pro ně byla jedinou jistotou. Esesman musel okamžitě provést rozkaz, aniž by zkoumal jeho smysluplnost nebo přípustnost. Tím byl zbaven nutnosti vytvořit si vlastní úsudek a bez pochybování prováděl zločinné rozkazy. Na tom se zakládala účinnost teroru.⁸⁸

⁸⁷ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 113–114.

⁸⁸ Rees, L. *Osvětim: Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 25–27.

Místní táborová SS byla do značné míry samostatná. Stejně jako měl jít každý příslušník SS osobním příkladem, měl každý esesman projevovat osobní iniciativu. Svou příslušnost k jednotce projevoval tím, že dělal více, než se po něm žádalo.

SS při přijímání svých členů uplatňovala standardní pravidla. Každý člen měl být árijského původu, mladý, zdravý, vysoký nejméně 172 cm. Z těchto požadavků se muselo postupně slevovat. Když už byly vyčerpány poslední zdroje, byl přijímán každý dosažitelný. Dozorkyně ženských táborů v Březince byly zařazeny do SS buď dobrovolně, nebo proti své vůli přes pracovní úřady. Ženám často podávali nepravdivé informace. Vyprávěli jim o lehké práci v převýchovných táborech a vysokém platu.⁸⁹

Většina příslušníků SS přijala za své všechny cíle nacistické ideologie. Věřili, že germánská rasa je vyvolená a všichni ideoví odpůrci, především Židé, by se měli vyhubit. Vše, co konali, jim připadalo správné pro dosažení cílů, které vyznávali.⁹⁰

Výcvikovými programy, převýchovou na nacistickou ideologii a školeními bylo zavedeno myšlení členů jedním určitým směrem a vytvořen do sebe uzavřený svět představ. „*Obrazy nepřítele vytvářejí odstup, ospravedlňují násilí, chrání představu o sobě samém a odbourávají konflikty svědomí.*“⁹¹ Ustálené vzorce chování a myšlení brání pochopení druhého člověka a vytvářejí proti všem, kteří nejsou jako my, nenávist. Dochází dokonce i k popírání lidství protivníků a cílem násilí se stává jejich zničení. Obrazy nepřítele vytvářejí strach, od kterého se personál snaží osvobodit pomocí násilí. Na strachu personálu z vězňů a z toho, že se proviní proti loajalitě skupiny, stojí jeden z kořenů teroru.⁹²

V táboře se mnohé procesy musely písemně dokumentovat, ačkoli to nepatřilo k oblíbené činnosti táborové SS. Desítky esesmanů se proto zabývali jen vypracováváním statistik a hlášení a písemným stykem. Organizovaný teror byl tedy založen i na písemném zachycení všech událostí a přesném zaznamenávání všech změn.

⁸⁹ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 115-119.

⁹⁰ HÖSS, R. *Velitelem v Osvětimi: autobiografické zápisky*. Praha: Academia, 2007, s. 11-12.

⁹¹ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 120.

⁹² Tamtéž, s. 115-120.

Členové strážní služby žili v kasárnách a při výcviku byli ponižováni a šikanováni. Vězni se pro ně stali terčem nenávisti a pomsty a mnohonásobně jim opláceli brutalitu, kterou oni sami zažili. Nováčci byli zkušenými členy pobízeni k násilnostem na věznicích a k provádění výprasků. Všichni museli být připraveni užívat násilí, jinak se stali terčem posměchu a velmi riskovali.⁹³

Některé členy personálu SS lze považovat za opravdové sadisty. Většina táborové SS však byla otupená. Bylo to z toho důvodu, že byli několik let svědky sadistického táborového provozu. Sice odmítali sadismus vykonávat, ale proti sadismu druhých nic neučinili. Mezi táborovou SS existovali také jedinci, kteří vězňům pomáhali a chovali se k nim lidsky. Seběmenší lidskost prokázaná strážným vězně vždy zaskočila.⁹⁴

Vedení SS zaujímal lhostejný postoj vůči utrpení obětí, zatímco morálka mužstva mu lhostejná nebyla. Jeho pozornost vyvolávaly spíše sadistické excesy jednotlivých členů stráží a především všudypřítomná korupce, jelikož s ideálem elitních členů SS se neslučovalo osobní obohacování, milostné vztahy, pitky ani černý obchod s vězni.⁹⁵ Proto na podzim roku 1943 přijel do Osvětimi Konrad Morgen, který zde měl korupci vyšetřovat. Z korupce byli obžalováni jednotliví příslušníci SS. Vyšetřován byl i velitel bloku 11 Maximilian Grabner. Pro příslušníky SS, kteří byli obviněni z vážných přečinů, bylo určeno speciální sklepní vězení v hlavní správní budově.⁹⁶

4.2 Vězeňská aristokracie

Pouze vězeňská aristokracie měla šanci na to, aby vedla v táboře něco, čemu se dalo říkat život. Jedinci s výsadním postavením užívali moc a patřila jim určitá privilegia. Měli teplý oděv, dostatek jídla, pevné boty, vlastní postel, mohli nosit delší

⁹³ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 120-124.

⁹⁴ FRANKL, V. E. ... *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 80-83.

⁹⁵ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 125.

⁹⁶ Rees, L. *Osvětim: Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 198-202.

vlasý a nemuseli pracovat. Měli přístup do nevěstince a přednost na nemocničním bloku. Žili ve vlastním světě uprostřed hrůz tábora.⁹⁷

Funkcionáři měli neomezenou moc nad životem a smrtí vězňů. Vězni vybraní z masý ostatních se označovali různobarevnými pruhy látky umístěnými na rukávu blůzy. Z toho důvodu se těm, kdo stáli výše ve vězeňské hierarchii, říkalo „opáskování“. Obvykle byla tato místa přidělována vězňům, kteří v táboře již nějakou dobu strávili. Pro SS představovali zkušenější a schopnější vězně.⁹⁸

O tom, zda se vězeň mohl stát prominentem, rozhodovalo jeho postavení v systému klasifikací. Do aristokracie se nezařazovali kontroloři vši, paland, zametači nebo poslíčkové. Ti dělali jen poskoky pánům. Prominentovi muselo být jeho postavení připisováno jinými a potvrzeno sobě rovnými ale také ho sám musel vyjadřovat svým jednáním. Mezi prominenty patřili političtí funkcionáři ale také organizovaná odbojová skupina, která tvořila tajnou složku mezi aristokracií.⁹⁹ „Pro židovské vězně bylo v Osvětimi téměř nemožné udržovat nějaké tajné hnutí odporu po delší dobu, protože kápoové nad nimi měli velice těsný dohled a navíc samozřejmě byla v táboře děsivá úmrtnost.“¹⁰⁰

Zvláštní úctu mezi vězni měl starý koncentračník, vězeň s nízkým číslem. Bylo to proto, že dokázal přežít déle než ostatní. Čím horší byla v táboře situace, tím rychleji se vězeň proměnil na koncentračníka. V hlavním táboře v Osvětimi patřili k prominentům vězňové z prvních polských transportů, kteří přežili. V ženském táboře v Březince k nim patřily hlavně prostitutky a několik Židovek ze Slovenska ve věku osmnáct až dvacet let, které dorazily do tábora na jaře 1942.¹⁰¹

V roce 1944 žilo v Osvětimi už jen několik set původních židovských vězňů a žádný z nich nebyl obyčejným vězněm, pracujícím v normálním komandu. Přežít

⁹⁷ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 155.

⁹⁸ Friedler, E., Siebertová, B., Kilian, A. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 83-84.

⁹⁹ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 156.

¹⁰⁰ Rees, L. *Osvětim: Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 262.

¹⁰¹ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 157.

dokázali jen lékaři, kuchaři, krejčí, ševci, muzikanti, přitažliví homosexuálové. Dále mezi ně patřili i krutí, tělesně zdatní jedinci, vykonávající funkce kápů, starších bloků apod. Řadí se k nim i ti, kteří sice neměli žádné funkce, ale díky své chytrosti se jim vždy podařilo prosadit se. Dokázali si zajistit nejen materiální výhody, ale také přízeň těch, kteří v táboře vládli.¹⁰²

Mezi starými a novými vězni se nacházela hluboká propast. Staří vězni měli obsazená méně namáhavá pracovní komanda a mnoho funkčních míst, která před nově příchozími bránili. Starý vězeň věděl, jak přežít a měl už všechno za sebou, kdežto nováček o taktikách přežití nic netušil. Starý vězeň měl zvláštní status a na nováčky shlížel s opovržením. Kvůli němu byly šance nového vězně na přežití o hodně snižené. Koncentračník patřil mezi prominenty, neboť ztělesňoval tábor. Znal tábor měsíce, někdy dokonce roky a proto mu nechybělo sebevědomí elity. Aby se sám mohl přiřadit k aristokracii, musel se odvrátit od vnějšího světa, zcela se zaměřit na přítomnost života v táboře a osvojit si zákony přežití. Nesměl se zařadit k anonymní mase vězňů z dolních tříd, proto se proti této skupině musel vyhranit, aby dokázal přežít.

Většina prominentů přesto, že si byli bezprostředně blízcí, patřila k jinému světu, a proto se vnímali spíše jako nepřátelé. Základem toho, aby si mezi vězni získali uznání, nebyl respekt ani vážnost, ale bezmoc, strach a nenávisť. Ve vztazích s prominenty se proto vězeň poučil o vlastní bezmoci. V koncentračním táboře se prestiž získávala na základě moci, vlastnictví a násilí. Právo mučít, mlátit a zabíjet ukazovalo nadřazenost prominentů nad ostatními vězni. Zabití jednoho patří k nejjednodušší formě přežití a vytváří sebevědomí druhého, který cítí, že ještě stále žije na rozdíl od toho usmrčeného. Počtem obětí a formou násilnosti vykazoval prominent hodnotu, jakou zaujímal.¹⁰³ „*Krutost byla znakem v soutěži o hodnotu a prestiž. Čím obávanější funkcionář, tím výše stál mezi aristokracií, a tím větší prestiži se těšil u SS. Násilí současně naznačovalo i sociální sounáležitost, neboť prominenti si navzájem potvrzovali, že patří k sobě, a vymezovalo i sociální hranici vůči společenství vězňů.*“¹⁰⁴ Aby bylo vidět, kdo je upřednostňován, rozdávaly se přiděly potravin přede všemi.

¹⁰² LEVI, P. Je-li toto člověk. Praha: Sefer, 1995. s. 94-95.

¹⁰³ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 157-158.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 159.

„V lágru, kde je člověk sám a bojuje o holý život, nezakrytě platí a je všeobecně uznáván nespravedlivý zákon: s těmi, kdo se dokázali přizpůsobit, se silnými a lstivými kápovery rádi udržují styky, někdy téměř přátelské, v naději, že z nich později budou mít nějaký užitek.“¹⁰⁵ Muslimani jim nestáli za jediné slovo, protože neměli v táboře žádné důležité známé a nepracovali ve výhodných komandech. Boj o přežití v táboře byl nemilosrdný, protože byl člověk zoufale sám. Nikdo mu nepodal pomocnou ruku, naopak ho ještě někdo po straně srazil.¹⁰⁶

Představení konající se v táborech byla výsadou nejen SS ale také vězeňských prominentů. Bavili se sportovními soutěžemi, vydržovali si své táborové kapely a také pěstovali určitý kulturní život. V táborovém komplexu Osvětim existovalo několik kapel a orchestrů. V táboře Osvětim-Březinka se v bezprostřední blízkosti krematorií hrála kopaná. Členové SS proti židovskému zvláštnímu komandu hráli dokonce ve dvoře krematoria.¹⁰⁷ Občas se v Osvětimi prováděly improvizované kabarety. Dočasně se vyklidil jeden barák, dovnitř se umístilo několik lavic a sestavil se program. Přicházeli tam například kápovery nebo ti, kteří nemuseli na práce mimo tábor. Zpívaly se písničky a recitovalo se několik básní. To všechno jim pomáhalo alespoň na okamžik zapomenout na život v táboře.¹⁰⁸

Čím vyšší měl prominent hodnost, tím početnější byla skupina jeho sluhů a pomocníků, kteří se starali o jeho pohodlí. Na uspokojení sexuálních potřeb měl prostitutku v nevěstinci nebo mladého chlapce. V táboře žilo mnoho vězňů, kteří někomu sloužili. Sluhové byli osvobozeni od těžké fyzické práce a jejich pán jim zajišťoval zásobování. Vězni sloužící aristokracii stáli tedy nad obyčejnými vězni také. Avšak aristokracie a její sluhové patřili jen do nepatrné horní vrstvy společnosti vězňů.¹⁰⁹

¹⁰⁵ LEVI, P. Je-li toto člověk. Praha: Sefer, 1995, s. 94.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 93-94.

¹⁰⁷ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 158-161.

¹⁰⁸ FRANKL, V. E. ... *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 41.

¹⁰⁹ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 161-162.

4.3 Masová společnost vězňů

Společnost vězňů byla takto označována, kvůli jejich velkému počtu, ale také pro jejich sociální anonymitu a odosobnění. Vězni ve třetí sociální oblasti tvořili masu bezejmenných jedinců. Obklopovala je všudypřítomná bída, utrpení, strach a bezmoc. Byli ubytováni na hromadných blocích, nikdo je nechránil, pracovali pod širým nebem a měli velmi malou naději na vzestup. Obyčejný vězeň neměl žádná privilegia, moc ani majetek a denně bojoval o přežití.

I když lidé v mase žijí vedle sebe, zůstávají osamocení, jelikož každý existuje sám pro sebe. V mase je každý zaměnitelný. V této vynucené mase každý jedinec ukrádá druhým místo a stává se nadbytečným. Pohyby vynucené masy se přísně řídily a podléhaly kontrole. Rychlost se za pochodu vynucovala brutálním násilím. Vynucená masa moc neohrožuje, protože není zdrojem síly, ale společenské bezmoci. V masových situacích trávili vězni většinu dne. Ať už v noci na blocích nebo přes den na apelech, v kolonách a pracovních situacích. Táborový režim nenechával téměř žádný čas a prostor pro jiné formy sdružování.

Druhý byl pouze anonymním tělem, ačkoli byli lidé natlačeni těsně na sebe.¹¹⁰ „*Táborovou společnost nelze označit za společenství. Druhý člověk totiž nebyl individuum, jehož historii člověk znal, nebyl protějškem, nýbrž někým od vedle.*“¹¹¹ Jednalo se pouze o tělesnou blízkost.

Masa sice byla bezmocná, ale to nevylučovalo konflikty a vztahy. Masa má sklon k vzájemnému odpuzení a lhostejnosti. Bezejmenného vězně neustále obklopovalo množství podrážděných vězňů, kteří se věčně honili za něčím k jídlu. Hlad je nutil ke zradě, krádežím a bezohlednosti. Vzájemné vztahy byly pouze krátkodobé a omezené na jednotlivé situace. Při různých událostech se vytvářela okamžitá společenství, která se okamžitě zase rozpadala.¹¹²

Ke konfliktům docházelo také mezi obyčejnými vězni a prominenty. Konflikty začínaly už u výdeje jídla, kde propukala a vrcholila podrážděnost zúčastněných. Často

¹¹⁰ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 162-165.

¹¹¹ Tamtéž, s. 165.

¹¹² Tamtéž, s. 164-166.

se situace vyhrotila a skončilo to rvačkou. Na této situaci mělo svůj podíl i to, že vězeň v táboře byl neustálým svědkem bití.¹¹³

Věznům chyběl čas, ale také propracovaný jazyk k delším rozhovorům a trvalým vztahům. Pro vězně byla životně důležitá znalost německého jazyka. Bez ní nerozuměl rozkazům, které dostával a byl za to neustále trestán. Tuto řeč však ovládal pouze personál SS a pár německých vězňů. V táborech bylo zastoupeno několik národností, mezi kterými existovala jazyková bariéra. Za těchto okolností mohl vzniknout pouze hovorový jazyk, který obsahoval výrazy pro typické situace táborového života, skupiny vězňů a různé choroby. Táborový jazyk byl výstižný a vulgární. Postrádal slova pro pocity. Tématem hovoru bylo převážně jídlo, nemoci, fyzicky náročná práce a věci důležité pro život.

Někteří vězni se pokoušeli zachránit své spoluvězně, nováčci se snažili zůstat pohromadě s přáteli a mnoho vězňů potkávalo své známé z doby před vězněním. Všechny tyto vztahy byly ohrožené. Systém v táboře totiž ohrožoval a ničil všechna dlouhodobá přátelství, protože podkopával prostor pro mezilidské vztahy. Vězňové umírali a byli přemísťováni do pobočných táborů.¹¹⁴ „*Spoluvězeň byl oceňován nikoli pro sebe samého, nýbrž pro své vztahy a užitečnost. Svazky se racionalizovaly a podřizovaly účelu bezprostřední sebezáchovy.*“¹¹⁵ Druhý vězeň se stával pouhým nástrojem k dosažení účelu. Aby vězeň neumřel, musel vést neustálý boj proti všem. Často se dalo přežít jen na úkor druhých vězňů. Všechno, co vězeň nenosil na těle, mu mohl někdo ukrást.

Nezbytností pro vězně byl výměnný obchod, ačkoli byl oficiálně zakázán. Příděly potravin byly tak malé, že s nimi nikdo nemohl dokázat trvale přežít. Vězni často prodávali poslední majetek a dokonce si vylamovali zlaté zuby, jen aby získali příděl chleba navíc. Bez kontaktu s okolním světem by ilegální obchod brzy vyschl. Různé věci do tábora pašovala pracovní komanda, která měla kontakt s civilisty, ačkoli to bylo přísně zakázané. Dalo se to obejít pouze podplacením dozorců SS. Jelikož

¹¹³ FRANKL, V. E. ... *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 61.

¹¹⁴ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 166-168.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 169.

Osvětim byla spojena s masovým vyhlazováním Židů, stala se pro ně nevyčerpatelnou zásobárnou Kanada.¹¹⁶

4.3.1 Musulman

Výraz musulman sloužil v táboře jako označení pro člověka mezi životem a smrtí. V posledním stadiu měl kostru potaženou zvadlou kůží, na nohou se mu tvořily otoky a oční bulvy měl zapadlé hluboko v důlcích. Jeho pohled byl tupý, pohyby pomalé a trhavé. Z musulmanů vycházel pronikavý zápach, pot, moč a tekuté výkaly. Často trpěli průjmem, jejich věci byly zavšivené a kůži měli napadenou svrabem. Připomínali živé mrtvoly.¹¹⁷ Bylo jich nekonečně mnoho a jejich život byl krátký. „Člověk váhá, má-li je nazvat živými, a váhá, má-li nazvat smrtí jejich smrt, které se nebojí, protože jsou příliš vyčerpaní, aby si ji uvědomovali.“¹¹⁸

Co se skutečně odehrávalo v myslích musulmanů, není jisté. Duševní změny, které u nich probíhaly, těsně souvisely se zničením sociálních vazeb a tělesným vyčerpáním. Musulmani zašli v bídě, protože už dále nemohli. Jejich osud nemá nic společného s tím, co obecně nazýváme umíráním.

Kdo si nedokázal „zorganizovat“ dodatečné stravování měl velkou pravděpodobnost, že osudu muslimana neujde. Oficiální táborové přiděly byly vyměřeny tak, že smrt hladem nastala dříve či později. Vězeň, který měl pouze táborovou stravu, již po několika týdnech začal ztrácet síly. Postupně mu mizelo svalstvo a životní funkce se omezily na minimum. Pulz se zpomalil, klesl krevní tlak i tělesná teplota a každý pohyb představoval velkou námahu. Přestal být pánem svého těla.

Stále více se stahoval ze světa. Vymizely mu vzpomínky, ztrácel paměť a schopnost soustředění. Za začátku musulman ještě sháněl něco k jídlu. Poté se mu ale utlumilo vnímání, otupila se smyslová činnost a soustředěnost. Přehlížel hrozící nebezpečí a reagoval jen na řev a popohánění. Bití přijímal bez odporu, jako by se ho rány, které dostával, ani netýkaly. Na toho, kdo ho mlátil, jeho lhostejnost

¹¹⁶ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 168-172.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 209.

¹¹⁸ LEVI, P. *Je-li toto člověk*. Praha: Sefer, 1995, s. 95.

působila jako provokace a podněcovala větší vztek. Excesy násilí, o kterých se budu zmiňovat v následující kapitole, se proto vybíjely především na muslimanech. Musliman byl lhostejný nejen vůči prostředí, ale i vůči sobě samému. Po minulosti a budoucnosti ztrácel také přítomnost. Nedokázal nic dělat, cítit nebo myslet. V konečném stadiu už necítil bolest ani hlad. Odmítal potravu a nemluvil. Nastal u něj stav úplné lhostejnosti a podřízení se.

Byl slabý, nepracoval dobře, a tudíž byl často trestán. Dostával vředy, páchl a byl špinavý. Pro provoz tábora byl nepotřebný. Odstrkovali ho z cesty, posmívali se mu, řvali na něj a tloukli ho. Nejprve ho zaháněli, ale poté si ho přestali všimnout. Tak, jak se on odvracel od okolí, se ostatní odvraceli od něj. Neodvraceli se od něj jen kvůli tomu, že byl špinavý a působil nepořádek, ale také proto, že ztělesňoval beznaděj, která se týkala všech. Věděli, že to, co se stalo jemu, se mohlo stát i jim. Muslimani, kteří byli ještě schopni pracovat, byli zařazováni do zvláštních komand. Tato komanda vycházela a vracela se do tábora jako poslední. Nasazovali je na nejtěžší práce.

Stáli nejnižší v sociální hierarchii.¹¹⁹ „*I když jsou pohlceni a nemilosrdně vláčeni nespočetným davem podobných lidí, jako jsou sami, trpí a pohybují se v neprůhledné vnitřní samotě a v samotě zmráží a mizí, aniž by v něčí mysli zanechali jakoukoli vzpomínku.*“¹²⁰

4.4 Shrnutí

V této kapitole byly rozebrány sociální struktury. Nejprve jsem se zabývala personálem SS, ke kterému měli patřit jen tvrdí muži schopní okamžitě provést jakýkoli rozkaz. Druhou skupinu tvořila elita vězeňských prominentů osvobozená od týrání, hladu, bídy a bezmoci. Elita žila v odděleném prostředí, ve světě mezi personálem SS a společenstvím ostatních vězňů. Ve třetí sociální oblasti se nacházela masová společnost vězňů žijící v hromadných blocích. Neměli žádná privilegia a každý den museli vést boj o život. Nejnižší v sociální hierarchii stáli vězni mezi životem a smrtí, kteří byli nazýváni muslimany. Skončil tak téměř každý vězeň, který si nedokázal zajistit jídlo navíc.

¹¹⁹ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 210-215.

¹²⁰ LEVI, P. *Je-li toto člověk*. Praha: Sefer, 1995, s. 94.

5 Formy teroru

„Němci byli schopní jakékoli zvrácenosti, jenom aby nás ponížili. Například mohli jen tak pro zábavu přikázat otci, aby zbičoval svého syna. Když odmítl, bylo to naopak – nařídili synovi, aby zbičoval otce. Otec pak sám říkal synovi, aby poslechl, a když odmítli oba, zbičovali jednoho i druhého, často až k smrti. Tak to tam chodilo. Sadisticky. Člověk musel mít štěstí, aby se podobným situacím vyhnul.“¹²¹

Shlomo Venezia

V této kapitole se budu zabývat jednotlivými druhy trestů, které následovaly za porušení táborového řádu. Pro vězně bylo téměř nemožné se proti nějakému pravidlu neprovinit. Věnovat se budu také excesům násilí, které se v táboře často vyskytovaly v mnoha podobách. Poté se zaměřím na blok 11, který se nacházel v kmenovém táboře, a na popis způsobů mučení, které se v tomto bloku uskutečňovaly.

5.1 Pravidla jako nástroj teroru

Řád tábora poskytoval mnohé důvody k potrestání. Od trestů vězně nechránila ani poslušnost. Vedle oficiálních zákazů platily v táboře také neformální předpisy, které vězni neznali. Vězni nevěděli, za co všechno mohou být potrestáni a jaký trest je za provinění čeká. Mnoho předpisů bylo záměrně formulováno neurčitě a záleželo na dozorcích, jak definuje jejich porušení. Na vězně byly kladeny nesplnitelné požadavky, a to předem vyloučilo chování podle norem. Dále byla tvořena taková pravidla, která si vzájemně odporovala a za vše, co vězeň udělal, mohl být potrestán. Pokud se řídil jedním pravidlem, porušoval druhé. Vězňům také byly vytvářeny situace, při kterých se proti nějakému pravidlu nešlo neprovinit. Tím stále vytvářeli nové záminky k trestu. Pravidla se stala nástrojem teroru. Jedinou možností, aby vězeň nebyl vybrán jako oběť trestu, bylo stát se neviditelným, nebýt nápadný a snažit se vyhnout kontaktu s táborovým personálem.¹²²

Dozorcí měli možnost se rozhodnout, jestli zahájí formální řízení a oficiálně nahlásí vězně, který se provinil, nebo své právo trestat uplatní bezprostředně na místě provinění. Pravidla tak vytvářela situace pro vykonávání krutých trestů. Ustanovovala

¹²¹ VENEZIA, S. *V pekle plynových komor*. Praha: Rybka Publishers, 2010, s. 114.

¹²² Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 226–227.

neoficiální a bezprostřední trestné akce bez regulace míry trestu. Přejít od trestu k zvlsti a excesu byl tedy podporován, nikoli blokován.

Dozorci a kápoři každý den tloukli a zabíjeli vězně. Přesto centrální inspekce stále trvala na protokolu o povolení k výpraskům, ale marně. Oficiálně velitelé měli zakázáno vynášet trest výprasku sami. Fakticky právo vynášet oficiální tresty zůstávalo místnímu velitelství nebo táborovému vedení. Tam rozhodovali o tom, které případy budou nahlašovat. Často se stávalo, že trest byl vykonán a poté dodatečně požádali o potvrzení. Byla to záminka pro opakování výprasku za stejné provinění. Formální řízení proto mnohdy sloužilo personálu SS ke zdvojnásobení trestu.

Velký účinek měly kolektivní tresty, při kterých vězni trpěli za něco, co neudělali. Pokud někdo chyběl při apelu, museli ostatní počkat, než se najde. Proviněný se tedy musel obávat nejen postihů ze strany SS, ale i spoluvězňů.¹²³ V. E. Frankl ve své knize popisuje, jak při jednom sčítacím apelu chyběl jeden vězeň. Všichni proto museli stát nastoupeni v dešti a studeném větru na apelplochu, dokud se chybějící vězeň nenašel. Nakonec ho objevili v jednom baráku, kde úplně vysílený tvrdě spal. Poté se sčítací apel změnil na trestný, protože tam všichni byli nuceni promočení a promrzlí stát celou noc.¹²⁴

Prováděly se také demonstrativní tresty, které předváděly teror veřejně. Vykonávaly se na konci večerního apelu a měnily teror v rituální divadlo. Vězňové byli nuceni vše bez hnutí sledovat. Oficiální trest výpraskem jim měl ukázat, jak jsou bezmocní. Hlavním cílem mučení tedy bylo osazenstvo vězňů zastrašit a ponížit. Nemohli nic dělat, ačkoli byli v převaze. Vězni dostávali výprask klackem, holí nebo bičem. Nejprve je namočili do vody, aby zvláčněly. Pokud vězeň určený k vykonání trestu chtěl spoluvězně šetřit, čekal ho stejný výprask. Jestliže byly rány mířené na záda, dokázali zkušeni vykonavatelé několika ranami zranit vězni ledviny. Kdo během výprasku omdlel, ten byl polit kbelíkem studené vody, aby se probral, a začalo se od začátku.

¹²³ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 227–229.

¹²⁴ FRANKL, V. E. ... *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996. s. 45.

Mimo jiné se konaly i veřejné popravy. Byly namířeny proti odbojovým akcím, proti vzpourám nebo útěkům. Chtěli tím vězňům vymazat z hlavy každou myšlenku na odpor a ukázat jim, že neznají slitování. Vězni byli většinou popraveni pomocí provazu. V mnoha případech smrt nastala udušením, nikoli zlomením vazů. Trvalo celé minuty, než vězeň umřel. Katem byl obvykle vězeň, kterému za odmítnutí vykonat popravu hrozila také smrt. Popravovaný neměl nárok na pásku na oči ani na poslední slovo před smrtí. Když oběť na poslední chvíli vykřikla něco svým spoluvězňům, působilo to na SS jako provokace. Cílem všeho bylo vězně ponížit, proto občas museli pochodovat kolem šibenice. Kdo odvrátil pohled, ten byl potrestán.¹²⁵

Tresty za útěk z tábora byly různé. Pokud uprchlého vězně našli, dali mu na záda nápis, který vyjadřoval nadšení z toho, že je zase v táboře, musel chodit po táboře, tlouct na buben a poté skončil na šibenici. Když se nacistům nepodařilo prchajícího vězně chytit, uvěznili jeho příbuzné nebo vybrali několik vězňů z bloku, ve kterém žil, a ubili je nebo je zavřeli do cel v bloku 11, kde je nechali zemřít hladem.¹²⁶

5.2 Excesy násilí

Lidská krutost vystupovala v táboře v mnoha variantách. „*Jednalo se o spontánní zabítí, bití ze zvyku, mučení z dlouhé chvíle nebo kolektivní masakr během štvance. Nicméně vrahové z vášně, ať už jakékoli, byli v menšině. Mnoho krutostí se odehrálo bez agrese, vzteku nebo pocitu msty.*“¹²⁷ V excesu se pachatel vybíjí na bezmocném osazenstvu a dokazuje své vítězství nad ním. Dochází k němu bez rozkazu, podnětu nebo cíle. Exces se vyvinul ze zvyku k násilí a byl každodenní součástí obvyklého služebního provozu. Pro pachatele nebyla oběť člověkem, což uvolňovalo nespoutanou krutost. Oběť byla pouze bezejmenným vězněm.

V táboře existovala zvláštní místa excesů, kam byli nasazováni odborníci na krutost, kteří mučili vězně všemi možnými způsoby. Excesy v trestných oddílech a táborových vězeních překonávaly i násilí, které bylo pácháno ze zvyku. Při excesu pachatel experimentuje s časem a oddaluje smrt mučeného, protože pro něj představuje neúspěch. Pachatel vynalézal nové metody mučení a zkoušel, co všechno oběť vydrží.

¹²⁵ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 229-232.

¹²⁶ Rees, L. *Osvětim: Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 56-59.

¹²⁷ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 234.

K metodám mučení v politickém oddělení v Osvětimi patřila takzvaná houpačka. Vězeň si musel sednout na zem s pokrčenýma nohama a přes kolena přetáhnout spoutané ruce. Poté se protáhla pod kolenní jamky a nad pažemi tyč, na které oběť visela hlavou dolů. Houпали ho a dávali mu rány na zadek nebo na pohlavní orgány.

Násilí v táboře bylo normální a postupně se stalo závaznou normou chování. Od příslušníků táborové SS a vězeňských funkcionářů se vyžadovala vlastní iniciativa. Exces tedy vznikl ve skupině, ve které platilo očekávání, že jedinec překoná míru normálního násilí a bude postupovat krutěji, než bylo nařízeno.

Zatímco při mučení byl pachatel s obětí o samotě, demonstrativní exces měl šířit hrůzu na osazenstvo tábora. Pro pachatele demonstrativního excesu nebyli oběti nic jiného než trofeje, kterými vzrostla jeho prestiž. Čím více vězňů zabil a čím nápaditější brutalitu používal, tím výše byl postavený ve své skupině. Krutost v táboře také sloužila k rozptýlení a pobavení ostatních dozorců. V Osvětimi se stávalo, že vedoucí velkých krematorií Otto Moll měl ve zvyku postavit čtyři vězně do jedné řady ke spalovací jámě a zastřelil je jednou kulkou. Pokud se některý z nich přikrčil, nechal ho živého hodit do ohně. Některé vězně dokonce pověsil za ruce a střílel na ně tak dlouho, dokud se neutrhly. To samé se opakovalo u nohou.¹²⁸ Otto Moll patřil k nejkrutějším příslušníkům SS v Osvětimi. Měl zálibu v chladnokrevném zabíjení, kterou opakovaně uspokojoval také na dětech. Židé pro něho byli podlidé a bylo proti nim podle něho dovoleno vše. Neustále vymýšlel nové metody týrání a mučení.¹²⁹ Své oběti záměrně brutálně mučil a týral, nebo se vzrušoval a bavil jejich osudem. Dával jim najevo svou vládu nad jejich životy a smrtí. Slíbil, že daruje život jednomu vězni, pokud přeběhne dvakrát bos jámu s hořícími těly, aniž by se zhroutil.

Někteří příslušníci SS vytvářeli různé situace doprovázené sadistickými praktikami, jen aby se vězňům mohli posmívat. Například některého vězně oblékli do směšného kostýmu a postavili ho naproti latríně, kde měl hlídat, aby ostatní vězni nekonali svou potřebu déle než jednu minutu.¹³⁰

¹²⁸ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 234-240.

¹²⁹ Friedler, E., Siebertová, B., Kilian, A. *Svědkové z továrny na smrt*. Praha: Rybka Publishers, 2007, s. 85-86.

¹³⁰ HILBERG, R. *Pachatelé, oběti, diváci: židovská katastrofa 1933-1945*. Praha: Argo, 2002, s. 58-60.

Žádný esesman ani vězeňský funkcionář však tyto excesy konat nemusel. Nehrozily jim za to žádné oficiální tresty. Vedle dozorců, kteří se na násilnostech podíleli, existovali i takoví, kteří spolupracovali s odporem, snažili se teroru neúčastnit, nebo dokonce vězňům pomohli. Kdo s ostatními nebil, nestřílel a nesmál se, riskoval, že ztratí svou pozici ve společenství. Násilnictví bylo důkazem sounáležitosti, proto pocity viny vznikaly porušením očekávání skupiny, nikoli usmrcením člověka. Demonstrativní excesy sloužily k tomu, aby pachatel ukázal, že není odlišný od ostatních ve skupině. Odpovědnost za páchané násilí pachatelé připisovali táborovému provozu. Sami sebe nepovažovali za zodpovědné.

K excesům tedy docházelo z vlastní iniciativy nebo z důvodu splnění očekávání nadřízených. Jiné to bylo u rozkazů, kterými byla k excesům vystavena celá skupina obětí. Rozkaz pouze určoval co se má stát, ale už nestanovil postup, jakým to má být provedeno.

U kolektivních činů se vyskytoval nejmenší individuální podíl, protože pachateli byla celá skupina. Čím méně byl tento čin organizován, tím větší míry excesivity dosahoval. Nejvíce organizované byly hromadné popravy. V červenci 1941 bylo v Osvětimi v průběhu několika dní zabito zhruba 300 sovětských válečných zajatců. Odehrálo se to ve štěrkovně, která se nacházela vedle táborové kuchyně. Esesmani stojící na okraji jámy stříleli na zajatce, kteří dole pracovali. Kdo přežil, byl ubit kápem. V kmenovém táboře se prováděly hromadné popravy zpravidla střelou do týla u stěny smrti. Na tomto místě byly zabity tisíce vězňů.

K zabíjení také docházelo během štvanic, které se konaly při pokusech o útěk z tábora a během pochodů smrti. Čím déle štvance trvala, tím větší bestiality se účastníci dopouštěli, když oběti dopadli. 244 Velké množství excesů proběhlo na dálku a zcela bez krve. Pachatel při nich nemusel vynakládat skoro žádné úsilí. Vyhnul se přímému kontaktu s obětí, neboť si vystačil s přírodními silami, pomocníky nebo pouhými rozkazy.¹³¹

¹³¹ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 241-249.

5.3 Blok 11

Osvětim I nejvíce symbolizoval blok 11, který existoval už v raných měsících existence tábora. Zpočátku to byl blok 13, ale v roce 1941 byl přecíslován. Zvenčí vypadal stejně jako ostatní baráky z červených cihel, které stály v řadách po celém táboře. Vězňové kolem bloku 11 procházeli s hrůzou, protože věděli, že to bylo místo, kde se vraždilo a mučilo.¹³²

V prvním a druhém patře se nacházely velké společné cely, ve kterých se tísnila více než stovka lidí. Přísnější tresty se odpykávaly v přízemí budovy. Ve sklepech se podél úzkých chodeb táhly temné a malé kobky. Dále tam byly takzvané stojací cely. Do těchto cel byli zavíráni až čtyři lidé najednou. Vězni se tam krčili ve tmě a neměli možnost se posadit. Za pokus o útěk tam vězně nechali, dokud nezemřel. Pokud spáchal méně vážný přečin, strávil tam předepsaný počet nocí.¹³³

Na bloku 11 se během výslechů používaly hrůzné způsoby mučení – píchání špendlíků pod nehty, bičování, pálení rozžhaveným železem, mučení vodou, lámající záda při zavěšení, polévání petrolejem a zapalování. Esesmani také z vlastní iniciativy vymýšleli nové způsoby mučení. Hlavně v zimě patřilo mezi oblíbené metody položit vězně hlavou na kamínka.

Bloku 11 velel poručík Max Grabner. Mezi personálem tábora patřil k nejobávanějším. Měl moc nad životem a smrtí vězňů v tomto bloku. Každý týden „prášil kavalce“, což znamenalo, že rozhodoval o osudu každého vězně na tomto bloku. Některé propustil a jiní byli odsouzeni k „trestnému raportu 1“ nebo „trestnému raportu 2“. „Trestný raport 1“ představoval výprask nebo jiné mučení a „trestný raport 2“ okamžitou popravu.¹³⁴ „Tito odsouzení k smrti byli nejdříve dovedeni do umývárny v přízemí bloku 11, kde se museli svléct. Nazí byli vyvedeni postranními dveřmi ven na oddělený dvůr. Pozemek mezi blokem 11 a blokem 10 byl totiž od zbytku tábora oddělen, což byl jediný prostor mezi bloky, který byl takto obezděn. V tomto dvoře byli vězňové vražděni.“¹³⁵ Dovedli je k cihlové zdi, jíž se říkalo stěna smrti (viz příloha

¹³² Rees, L. *Osvětim: Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knížní klub, 2005, s. 43-44.

¹³³ DWOROVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 172-173.

¹³⁴ Rees, L. *Osvětim: Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knížní klub, 2005, s. 44-46.

¹³⁵ Tamtéž, s. 45.

č. 9). Vězni, kteří předtím strávili řadu měsíců v temných celách, se sotva udrželi na nohou a neměli už sílu se bránit. Jakmile došli ke zdi, popravčí SS jim k hlavě přiložil hlaveň malorážní pistole, aby minimalizoval hluk, a zastřelil je. Mrtvoly pak museli vězni naložit na nosítka a vyklopit je na hromadu u brány. Odtud byla těla naskládána na vozík a odvezena do krematoria.¹³⁶

Blok 11 sloužil také policejnímu polnímu soudu pro oblast Katovic. Poláci, kteří byli zatčeni gestapem, mohli proto přijít na blok 11 z vnějšího světa, aniž by museli projít táborem. Jedním ze soudců pro tyto případy byl dr. Rudolf Mildner, podplukovník (obersturmbannführer SS) a státní rada. Perry Broad, který byl členem SS a pracoval v Osvětimi, popsal, že Mildner svou funkci vykonával s potěšením. Utrpení obětí mu působilo radost. Hlavně ženám ihned poté, co je odsoudil k trestu smrti, nejdrastičtějším způsobem líčil, jak budou zastřeleny.¹³⁷

5.4 Shrnutí

Táborový řád poskytoval nesčetné důvody k potrestání vězňů. Úmyslně byly vytvářeny situace, při nichž se nešlo neprovinit proti nějakému pravidlu. Tím se neustále vytvářely nové záminky k trestu. Pravidla se tedy stala nástrojem teroru. V táboře se prováděly kolektivní a demonstrativní tresty. Dále se také uskutečňovaly veřejné popravy, sloužící k zastrašení osazenstva vězňů. Docházelo i k excesům násilí, při nichž přesahovala krutost všechny meze a zábrany. K excesům patřily zločiny spáchané ze zvyku nebo kvůli očekávání skupiny, mučení, demonstrativní excesy, štvance, masakry a nepřímo spáchané činy. Pro pachatele excesů byli oběti pouhými těly. Při excesech se experimentuje s časem. Násilí se stupňuje, přerušuje a znovu zahajuje. Jde při nich pouze o trvání bolesti, utrpení a umírání. Zkouší se, jak dlouho vězeň vydrží. V poslední kapitole této části se věnuji bloku 11. Tento blok byl místem, kde byli vězni mučeni, zabíjeni a odpykávali si zde své tresty. Prováděly se zde výslechy, při nichž byly používány otřesné způsoby mučení.

¹³⁶ DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006, s. 173-174.

¹³⁷ Rees, L. *Osvětim: Nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005, s. 45-46.

6 Proces destrukce osobnosti jednotlivce

„Nikdy nezapomenu na tuto noc, první noc v táboře, jež proměnila můj život v jedinou dlouhou, nasedmkrát zamčenou temnotu. Nikdy nezapomenu na ten kouř. Nikdy nezapomenu na tváře dětí, jejichž těla se před mýma očima měnila ve žhavé spirály pod němým nebem. Nikdy nezapomenu na ty plameny, jež navěky sežehly mou Víru. Nikdy nezapomenu na noční ticho, jež mi navždy vzalo chuť k životu.“¹³⁸

Elie Wiesel

V této kapitole se budu zabývat analýzou destrukce osobnosti jednotlivce. Popisovány budou jednotlivé fáze odlidštění, kterými vězeň procházel po příjezdu do tábora. Ihned po příjezdu byli podrobni přijímací proceduře, která z nich učinila táborové vězně. Přejít na táborového vězně byl uskutečňován ve třech stadiích: oddělení, přeměna a začlenění. V první fázi vězeň prožíval šok. Mezi příznaky druhé fáze patřila lhostejnost, otupení citu a apatie.

6.1 Příjezd do tábora

V první fázi uvěznění prožívali oběti šok z přijetí. Po příjezdu do tábora byli podrobni přijímací proceduře. Tato procedura z nich učinila táborové vězně a znehodnotila veškerou jejich minulost. Přejít byl doprovázen násilím, ponižováním a zohavením. Každý se stal úplně někým jiným. Přejít následoval ve třech fázích: oddělení, přeměna a začlenění. Lidé byli vyňati ze svého běžného okolí a stali se anonymními vězni bez majetku a postavení. Nebyl to časově omezený stav, ale počátek neustále přítomného nebezpečí smrti.

Lidé procházeli jednotlivými mezníky odosobnění a přeměnou osoby. Už při cestě do tábora byli lidé trápeni hladem, žízní a ranami. Přijížděli v naprosté nejistotě a nepřipraveni na to, co je čeká. Na nově příchozích bylo od začátku páčáno násilí a byli uráženi, aby jim dali najevo, jak bezmocní jsou. Lidé byli znehodnoceni, stali se pouhými objekty, se kterými si každý mohl zacházet, jak chtěl.¹³⁹

Po příjezdu byli lidé nuceni nechat všechna svá zavazadla ve vagonech. Poté byla provedena selekce, která se uskutečňovala od konce dubna 1942. Někteří

¹³⁸ WIESEL, E. *Noc*. Praha: Sefer, 1999, s. 34.

¹³⁹ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 92-93.

při selekci naposledy viděli své rodinné příslušníky, se kterými neměli příležitost se ani rozloučit. Po selekci byla kolona lidí schopných práce nahnána do dezinfekčních lázní.¹⁴⁰

Po prvotním šoku přicházely přímé útoky na vlastní já. Lidé byli donuceni se svléknout a odevzdat svůj poslední majetek. Sebrali jim šaty i všechny osobní maličkosti. Poté je nahé nahnali k holiči, u kterého je čekal začátek jejich osobní proměny. Byli oholeni nejen na hlavě, ale i na těle. Byli připraveni o znaky své individuality a stali se tak viditelně stejnými. Nahé je dále nahnali do sprch.¹⁴¹

Lidé už v této chvíli nevlastnili nic kromě holé existence. Nezůstalo jim žádné pojitko k jejich dřívějšímu životu. Vrcholem první fáze psychologických reakcí je podtrhnutí celého dosavadního života čarou. Jedinci se postupně rozplývala jedna iluze za druhou. Situace byla pro vězně bezvýchodná a neustále na ně cíhalo nebezpečí smrti. Proto je samozřejmé, že snad každý na začátku, byť jen krátkou chvíli, myslel na sebevraždu. Vězeň byl stále ve fázi šoku, tudíž se smrti nebál. Pro vězně ztratily plynové komory v prvních dnech svou hrůzu. Představovaly pouze něco, co jim ušetří sebevraždu. Reakce vězně na přijetí do tábora bývaly abnormální, ale jelikož se ocitl v abnormální situaci, bylo jeho chování normální.¹⁴²

Následovalo přiřazení ke společnosti vězňů. To se uskutečňovalo výdejem jednotného táborového oblečení, které často bylo obnošené, špinavé a zavšivené. Oblečení většinou nemělo odpovídající velikost, což vězně ještě více znetvořovalo. Poté byla provedena registrace, při které bylo každému novému vězni přiděleno číslo. Tím mu byl odebrán poslední znak individuality. Neměl jméno ani adresu. Od této chvíle jedinec přestal být člověkem. Stal se pouhým číslem v masové společnosti bezejmenných vězňů. Při registraci bylo používáno násilí a ponižování.¹⁴³

¹⁴⁰ FRANKL, V. E. ... *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 13-16.

¹⁴¹ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 93-94.

¹⁴² FRANKL, V. E. ... *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 17-22.

¹⁴³ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 94.

Jednotlivý lidský život se stal zcela bezcenným. Listina byla to hlavní, co muselo souhlasit. „Člověk je důležitý jen potud, pokud má vězeňské číslo, doslova je jen číslem. Mrtvý nebo živý, to už zde neplatí. „Život“ čísla nemá žádnou důležitost. A to, co je za tímto číslem, za tímto lidským životem, to je ještě bezvýznamnější: osud - minulost - jméno.“¹⁴⁴

Přijímací procedura každým jedincem velmi otřásla, jelikož znamenala jeho občanskou smrt. Připravila ho o jeho jméno, vnější vzhled, dosavadní život, majetek a důstojnost. Jedinec se stal naprosto bezmocným. Procedura končila přidělením místa ke spaní. Po prvotním šoku měli noví vězni velmi málo času, aby si zvykli na táborové poměry. Od počátku totiž byli vystaveni situaci všudypřítomného teroru, na kterou museli okamžitě reagovat. Mezi starými vězni platilo pravidlo, že kdo přežije první tři dny, má naději, že přežije měsíc, kdo přežije tři týdny, má šanci přežít jeden rok, a komu se podaří zůstat naživu po dobu tří měsíců, přežije další tři roky. Pro přežití bylo důležité vzdát se dřívějších zkušeností a přesvědčení.¹⁴⁵

6.2 Život v táboře

Způsob reakce vězně se po několika dnech měnil. Po prvním stadiu šoku následovalo stadium relativní apatie, při kterém postupně docházelo k vnitřnímu odumírání. Nový vězeň prožíval citová hnutí, která se v sobě usilovně snažil potlačit. Toužil po své rodině a blízkých přátelích. Byl oblečen do zavšivených hadrů a obklopen ošklivostí a špínou. Nováčci byli s oblibou přidělováni ke komandům, která měla na starost čištění latrín a odvoz močůvky. Vězeň nejprve nesnášel pohled na týrané vězně, ale ve druhém stadiu byl už tak otupen, že veškerému násilí klidně přihlížel. Pohled na nemocné, trpící, umírající a mrtvé byl v táboře zcela běžný, proto už u nikoho nevzbuzoval žádné citové reakce.¹⁴⁶

Kvůli všudypřítomné atmosféře smrti vězeň žil v neustálé nejistotě a strachu. Zažíval střídání naděje se zoufalstvím. Neustálé nebezpečí vyžadovalo opatrnost, rychlé

¹⁴⁴ FRANKL, V. E. ... *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 52.

¹⁴⁵ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 95-96.

¹⁴⁶ FRANKL, V. E. ... *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 23-25.

jednání a duchapřítomnost. Dával proto přednost přítomnosti před vzpomínkami a očekáváním. Hrůzám tábora mohl ujít jen ten, kdo k nim zaujal lhostejný postoj a přehlížel je. Pro vězně bylo důležité soustředit se pouze na současnou situaci a nedat se přemoci stálým nebezpečím smrti.¹⁴⁷

*„Ocitli jsme se uprostřed promyšleného systému neustálého násilí, denního sužování a násilí vůči lidské důstojnosti, kde surové vraždy zůstávaly nepotrestány a kde vždycky byla po ruce smrt, takže jsme se stali časem imunní vůči všem těmto hrůzám.“*¹⁴⁸

Vězeň brzy otupěl i proti neustálému a často bezdůvodnému bití. Mezi příznaky druhé fáze patřila tedy lhostejnost, otupení citu a apatie. Tato necitlivost vězně chránila. Jelikož veškerou svou snahu soustředili pouze na přežití, byl veškerý duševní život vězňů v táboře omezen na primitivnější formu. Tuto primitivitu jejich přání a snah lze vidět na typických snech vězňů. Většinou se jim zdálo o dortech, chlebu, cigaretách nebo o teplé koupeli ve vaně. Mysleli stále jen na jídlo a často o něm mluvili.

Všechno, co nesloužilo primitivnímu zájmu přežití, bylo u většiny průměrných vězňů znehodnoceno, avšak kromě politického a náboženského zájmu. V táboře se politizovalo skoro vždy a všude, i když šlo jen o přijímání a předávání pověstí například o stavu vojenské situace.¹⁴⁹ Pověsti vytvářely společnou iluzi o budoucnosti. Vězni proto často věřili, že budou přeloženi do lepších táborů nebo pracovních komand a že dojde ke zlepšení stravování nebo k jejich propuštění. Když se potvrdila nepravdivost pověstí, byly naděje vězňů zklamány o to více a jednotlivci upadali do definitivní beznaděje.

Pevnější než pověsti byla náboženská přesvědčení. Víra dodávala utrpení smysl a tím ho mírnila. Díky ní byla posílena vůle v táboře přežít. Vězni s pevným politickým přesvědčením a silně věřící měli vnitřní sílu, což jim umožňovalo lépe čelit teroru.

¹⁴⁷ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 97-100.

¹⁴⁸ POGOŽEV, A. *Útěk z Osvětimi: šokující skutečný příběh člověka, jenž unikl z pekla Osvětimi*. Vimperk: Víkend, 2009, s. 68.

¹⁴⁹ FRANKL, V. E. *... A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 25-35.

Oproti nevěřícím měli smysl a budoucnost, což jim pomohlo získat si od přítomnosti teroru odstup.¹⁵⁰

Mnohdy vězni utíkali z prázdnoty přítomného života do minulosti. Prožívali různé fantazie, ve kterých se vraceli k nejběžnějším věcem předchozího života. Tato tendence k citovému prohloubení vedla u mnoha vězňů k silnému prožívání přírody, které umožnilo na hrůzy tábora alespoň dočasně zapomenout.¹⁵¹

Přenášet se do minulosti se stalo způsobem, jak se osvobodit od přítomnosti. Vyprávění filmů nebo knih, zpívání, recitování básní mohlo vězňům na chvíli pomoci a přerušit jednotvárnost života v táboře. Pokud někdo začal vyprávět o své minulosti, narážel často na odpor spoluvězňů. Vyhýbat se tématům, která vyvolávala smutek nebo bolest, patřilo k nepsaným zákonům kamarádství. Aby se člověk vyhnul depresím a přežil v táboře, byla obrana před minulostí nezbytná.¹⁵²

Také humor vězňům pomáhal vytvářet odstup alespoň na několik sekund nebo minut. V táboře často propukala mezi vězni závist. Obyčejní vězni záviděli především výhody prominentům. Jejich závist vzbuzovali také vězni, kterým se naskytla možnost pracovat pod střechou. I mezi vězni, kteří pracovali venku, byly rozdíly. Proto ten, který byl zařazen do horšího pracovního komanda s krutým dozorcem, záviděl těm, kteří byli přiděleni k lepšímu pracovnímu komandu.

Táborový svět, který už nevěděl nic o důstojnosti lidské osoby a o hodnotě lidského života, učinil z člověka objekt vůle své vyhlazovací politiky. Znehodnocení všeho, jak už jsem se o tom výše zmiňovala, se proto nevyhnulo ani vlastní osobě. Jedinec v táboře ztrácel cit pro to, zda je ještě lidským subjektem, natož bytostí s osobní hodnotou a vnitřní svobodou.¹⁵³ „*Prožívá sebe samého spíše jako nepatrnou částičku veliké masy, jeho existence klesá na úroveň existence stádové. Lidé bez vlastního*

¹⁵⁰ Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 101-103.

¹⁵¹ FRANKL, V. E. ... *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 37-41.

¹⁵² Sofsky, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. Praha: Argo, 2006, s. 100.

¹⁵³ FRANKL, V. E. ... *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 43-48.

*myšlení a vůle jsou hnáni tu sem, pak tam.*¹⁵⁴ Každý vězeň se vždy snažil dostat se doprostřed kolony, aby byl chráněn před větrem a před ranami dozorců. Vědomě se snažil zmizet v mase lidí a nebýt nápadný, aby unikl pozornosti SS. Přišly však i chvíle, kdy si přál být mimo dav. Toužil být sám s vlastními myšlenkami.

Pobyt v táboře dělal z člověka pouhý objekt bez vůle osudu. To vedlo k tomu, že se vězeň bál převzít do rukou vlastní osud a snažil se vyhnout každé iniciativě. Byl rád, když ho osud ušetřil rozhodování. Ke každému rozhodnutí, totiž většinou docházelo v několika okamžicích a často rozhodovalo o životě či smrti. Nejvýraznější byl únik před rozhodnutím, zda se má pokusit utéci nebo ne.

Vězňova apatie nebyla jen ochranným mechanismem duše. Měla také tělesné příčiny. Stejně jako podrážděnost u vězně byla způsobena nedostatkem spánku a hladem. K tomu přistupovaly ještě i duševní příčiny ve formě určitých komplexů. Mnoho vězňů trápil určitý druh komplexu méněcennosti, protože se všemi bylo zacházeno, jako by nikým nebyli. Obyčejný vězeň se proto cítil v táboře potupen. Uvědomoval si to především díky kontrastu, který vyplýval ze sociologické struktury života v táboře. Vězeňští prominenti se tak oproti normálním vězňům necítili znehodnoceni.

Mohlo by se zdát, že chování člověka je jednoznačně utvářeno životem v táboře. Ale vždy tomu tak nebylo, což dokazuje několik příkladů prokazujících opak. Šlo o jedince, kteří rozdávali poslední sousto chleba a dobré slovo. Přesto, že jich bylo málo, jsou důkazem toho, že člověku lze vzít v táboře všechno kromě poslední lidské svobody. To, co z člověka nakonec učiní život v táboře, co se s ním vnitřně stane, není jen výsledkem psychofyzických příčin. Poslední příčinu tvoří svobodné rozhodnutí. Každá chvíle v táboře poskytovala vězni příležitost k vnitřnímu rozhodnutí, zda propadne okolním silám, které ho připraví o jeho vnitřní svobodu a stane se z něj typický koncentračník, nebo si zachová lidskou důstojnost a zůstane člověkem.

Vlivům táborového světa propadl ten, kdo už neměl žádnou vnitřní oporu. Nejtíživěji na vězně působilo to, že neznali termín svého propuštění z tábora, protože nemohli žít se zaměřením na nějaký cíl a neměli už tedy žádnou budoucnost. Vězňova

¹⁵⁴ FRANKL, V. E. ... *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 49.

provizorní existence měla účinky na prožívání času. Vězňům se den vyplněný neustálým šikanováním zdál nekonečný. Oproti tomu týden s každodenním stereotypem utekl rychle.

Člověk, který nemá oporu v budoucím cíli, se často zaměřuje do minulosti. To však přináší určité nebezpečí, které vede ke znehodnocení přítomnosti. Vězeň poté snadno přehlíží podněty k utváření skutečnosti a nechává se unášet proudem dění, protože se mu všechno jeví jako bezcílné a marné. Před přítomnou existencí se takoví vězni uzavírají, neberou ji vážně a zabývají se pouze svým minulým životem.

Způsob, jak tomu čelit spočívá v tom se navzdory všemu zaměřit k nějakému budoucímu cíli. Mít kousek budoucnosti, ke kterému mohli utéci v nejhorších okamžicích, i formou triku. Kdo v táboře nebyl schopen věřit v budoucnost, byl ztracen. Neviděl před sebou žádný cíl a zmizel smysl jeho existence. Zmocnila se ho beznaděj a sklíčenost, která způsobila menší odolnost a následně i smrt.¹⁵⁵

6.3 Shrnutí

V první fázi uvěznění prožívali jedinci šok. Po příjezdu byli podrobeni přijímací proceduře, která z nich učinila táborové vězně. Uskutečňovala se ve třech zmíněných fázích. Při přechodu jedinci procházeli jednotlivými mezníky odosobnění a přeměnou osoby. Byli donuceni svléknout se a odevzdat svůj poslední majetek. Byli oholeni a připraveni tak o znaky své individuality. V této chvíli již nevlastnili nic kromě holé existence. Následovalo přiřazení ke společnosti vězňů výdejem jednotného táborového oblečení, provedením registrace, při které bylo každému novému vězni přiděleno číslo. Tím jim odebrali poslední znak jejich individuality. Stali se pouhým číslem v masové společnosti bezejmenných vězňů. Mezi příznaky druhé fáze patřila lhostejnost, otupení citu a apatie. Veškerou svou snahu soustředili pouze na přežití. Znehodnocení se nevyhnulo ani vlastní osobě, protože jedinec ztrácel cit pro to, zda je ještě lidským subjektem. Byl ztracen ten, kdo v táboře nebyl schopen věřit v budoucnost, jelikož před sebou neviděl žádný cíl a zmizel smysl jeho existence. Podle V. E. Frankla zůstává v člověku i v takovéto extrémní situaci prostor svobody a odpovědnosti, kterého se nesmí v žádném případě vzdát.

¹⁵⁵ FRANKL, V. E. ... *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 48-74.

7 Subjektivní prožitky vězňů

Miliony vězňů prožívaly tábor tisícerým různým způsobem. V této kapitole budu líčit prožitky dvou vězňů, kteří byli ničeni násilím, prací a hladem. Budu se věnovat tomu, co se ve všední den odehrávalo v duši vězně, který musel vést neustálý a tvrdý boj o život. Při psaní této kapitoly jsem vycházela z autobiografické literatury.

Vězni přežívali v nepředstavitelných podmínkách. Obklopeni špinou trpěli hladem a vyčerpáním. Nacházeli se na pokraji čirého zoufalství. „*Neměli totiž možnost jakkoli ovlivnit svou existenci a žili v naprosto nepochopitelném světě plném násilí, jež si své oběti nevybíralo.*“¹⁵⁶ Proto někteří svědkové sami přiznávají, že nejsou schopni se o svou zkušenost podělit.¹⁵⁷

7.1 Psycholog Viktor E. Frankl, vězeň číslo 119 104

Frankl byl obyčejným vězněm, který většinu času pracoval jako kopáč na stavbě dráhy. Po příjezdu do tábora Osvětim byl posedlý myšlenkou, že všechno dopadne dobře. Věřil, že to nebude a ani nemůže být tak zlé. Následně byl podroben první selekci, aniž by to tušil. Poté byl se svou skupinou odveden do dezinfekčních lázní. Před osprchováním musel odevzdat zbytek svých věcí. Stále nemohl uvěřit tomu, že člověku seberou úplně všechno, co má.

Nejprve se ho jako většiny ostatních zmocňoval šibeniční humor. Volali na sebe vtipné poznámky a snažili se vtipkovat i o sobě samých. Zachvacoval je také pocit zvědavosti, který byl v dalších dnech vystřídán překvapením z toho, co všechno je schopen člověk vydržet a bez čeho všeho se dokáže obejít. Frankl vypráví, že jeho osobně přijímací šok srazil hodně hluboko, proto si první večer před usnutím slíbil, že spáchá sebevraždu. Bezmezně toužil po své rodině, ale cítil, že tuto touhu musí v sobě potlačit.

Při pobytu v táboře často myslel na svou ženu. Při jednom pochodu na pracoviště prožil bdělou fantazii, kterou dosud v normálním životě nepoznal. Viděl

¹⁵⁶ DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. Praha: Argo, 2006. s. 371.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 371.

svou ženu a hovořil s ní.¹⁵⁸ „*Chápu, že člověk, i když mu už na tomto světě nezbyvá vůbec nic, může být blažený (byť i jen na okamžik), je-li ve svém nejhlubším nitru oddán obrazu milovaného člověka.*“¹⁵⁹ Ve svých vzpomínkách se také vracel k věcem z běžného života. Vzpomínal například na to, jak jede tramvají a jak přichází domů. Odstup od přítomnosti se snažil vytvářet pomocí humoru.

Díky tomu, že byl odborným lékařem, nabídl mu vrchní lékař, jestli by se nechtěl dobrovolně přihlásit na tyfové oddělení. Tuto nabídku ihned přijal. Myslel si, že stejně zemře, tak chtěl alespoň umřít smysluplně při poskytování pomoci. Měl štěstí, protože lékařů bylo v táboře třeba. Později byl proto zařazen k transportu do šetřícího tábora, ve kterém byly lepší podmínky. Připadalo mu, že člověk je jen míčkem, se kterým si pohrává osud. Řídil se zásadou ponechat osudu volnou ruku, kde je to možné.

V nejobtížnějších situacích utíkal k pohledu na budoucnost. Například, když za mrazu musel jít z tábora na pracoviště. Šel proti ostrému větru, měl zraněné nohy v otevřených botách a téměř plakal bolestí. Přitom ho trápily otázky související s problémy táborové bídy. Přemýšlel, co dnes dostanou k večeři, kde sehnat nový drát na zašněrování bot, atd. Proto užil lest a náhle se viděl v nějakém teplém, osvětleném a krásném přednáškovém sále. Stál za řečnickým pultem a přednášel o psychologii koncentračního tábora a publikum mu se zájmem naslouchalo. Díky tomuto triku viděl vše z jistého nadhledu, jako by to už byla minulost.

Zabýval se nejen otázkami po smyslu života, ale také po smyslu utrpení a smrti. Tyto myšlenky mu nedovolily zoufat ani v případě, kdy si myslel, že už nemá žádnou šanci přežít. Dokonce dokázal některé jedince povzbudit a zabránit jim tak v úmyslu provést sebevraždu. Říká, že jim bylo třeba ukázat, že na každého z nich v budoucnosti něco čeká. Ať už milovaná osoba nebo dílo. Bylo třeba, aby si uvědomili svou jedinečnost a nenahraditelnost, což dodávalo jejich existenci smysl. Jednou se chopil příležitosti a povzbuzoval své spoluvězně v jednom baráku. Ti ho tiše a téměř bez hnutí

¹⁵⁸ FRANKL, V. E. ... *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 12-36.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 38.

poslouchali. Zároveň přiznává, že pouze vzácně v sobě našel tolik vnitřní síly, aby navázal se spoluvězni takový vnitřní kontakt.¹⁶⁰

7.2 Primo Levi, vězeň číslo 174 514

Italský spisovatel Primo Levi byl do Osvětimi deportován v únoru 1944. Při selekci byl zařazen do skupiny zdatných mužů, která byla odvezena do pracovního tábora Buna Monowice. V průběhu přijímací procedury si myslel, že se jeho skupinu chystají zabít a že všechno je pouze sehrané, aby se lidem mohli vysmát a ponížit je. Po dezinfekci jim však bylo přiděleno oblečení a na levou ruku vytetováno číslo.

Během prvních dní pobytu v táboře se dotkl dna. Měl pocit jako by mu jeho tělo nepatřilo. Pouhých čtrnáct dní po příjezdu ho sužoval takový hlad, o jakém lidé na svobodě nemají ani zdání. Naučil se také nenechat se okrást o misku a o boty. Pokud viděl něco, co mohl beztrestně sebrat, tak toho využil. Drát mu posloužil místo tkaniček a na ochranu před zimou si papírem vycpával věci.

Přiznává, že už po prvním týdnu ho opustil smysl pro čistotu, protože umývat se v podmínkách, v jakých se nacházel, mu přišlo nesmyslné. Myslel si, že všichni zemřou, proto raději věnoval čas něčemu jinému. Občas snil o tom, jaké by to bylo, kdyby utekl z tábora a vyprávěl by své ženě zážitky. Ačkoli snění netrvalo dlouho, probuzení pro něho představovalo největší utrpení.

Jednou se v práci zranil a musel jít na marodku. Až na hlad a bolest z nemoci se mu pobyt zde zdál lepší. Nemusel pracovat, nebyla tam zima a nikdo ho zvlášť nehonil. Mluvílo se zde proto i o něčem jiném než o hladu a práci. Uvažovali nad svou situací, ve které se ocitli. Na marodce často vzpomínal na minulost, což pro něho bylo velmi bolestné. Po dvaceti dnech byl propuštěn a znovu se musel přizpůsobit táborovému režimu.

Mnohokrát měl sen o tom, jak vypráví, co zažíval v táboře a nikdo ho neposlouchá. Sen se mu zdál opakovaně jen s několika obměnami místa a podrobností. Často se mu zdálo i o jídle. Každodenní utrpení se v noci přeměňovalo v noční můry. Každou chvíli se proto probouzel ztuhlý hrůzou.

¹⁶⁰ FRANKL, V. E. ... *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 43-80

Každý den se snažil objevovat první příznaky teplejšího období. Odpočítával dobu, kdy skončí zima a budou mít o jednoho nepřítele méně. Když skončila zima, o které si mysleli, že je jejich jediným nepřítelem, zjistili, že mají hlad.¹⁶¹ *Neboť taková je už lidská povaha, že útrapy a bolest se v naší vnímavosti nesčítají, ale schovávají se, ty menší za ty větší, podle dobře známého zákona o perspektivě. Tato prozřetelnost nám umožňuje žít v táboře.*“¹⁶²

Jelikož byl odborníkem v oboru minerální chemie, zařadili ho do chemického komanda. Jednalo se o dobrou práci, protože je nikdo nehlídal. V srpnu 1944, pět měsíců po příchodu do tábora, byl již považován za starého koncentračníka. Už věděl, že každé předvídání je marné, proto se snažil nepředstavovat si budoucnost, kterou nemohl ani trochu ovlivnit a netrápit se otázkami, jak a kdy všechno skončí. Nedokázal si představit, že by jeho utrpení mohlo někdy skončit. Na dřívější život si uchovával vzpomínky, ale mlhavé a vzdálené. Čas v táboře mu utíkal nepředstavitelně pomalu.

Jelikož od srpna 1944 začalo bombardování v Horním Slezsku, ustávaly pomalu stavební práce a při každém náletu se musely opravovat škody. V této době potkal civilního dělníka Lorenza, který mu každý den po dobu šesti měsíců nosil kousek chleba a zbytek polévky ze své misky. Byl to dobrý člověk, který za svou pomoc nic nechtěl. Za svůj život Levi vděčí právě jemu, protože Lorenzova přítomnost mu dodávala naději, že mimo svět v táboře existuje ještě také spravedlivý svět. Ve chvílích, kdy se mu zdálo, že je úplně na dně si pomyslel, že stačí jen jít a dotknout se nabitých ostnatých drátů.

Byl vybrán na práci do laboratoře, díky čemuž netrpěl v zimě hladem ani zimou. Jako odborný dělník měl totiž právo na novou košili a spodky. Bral to jako dar osudu, kterého se rozhodl co nejvíce využít. Kradl a prodával benzín a mýdlo. Jakmile překročil každý den práh laboratoře, začaly ho trápit vzpomínky. Největší bolest mu způsobovaly ve všech chvílích úlevy nebo při nedělním odpočinku.

Dne 11. ledna onemocněl. Dostal spálu a musel znovu na marodku, kde strávil čtyři klidné dny. Už dlouho v té době nevěděl co je strach, bolest a radost. Všichni

¹⁶¹ LEVI, P. *Je-li toto člověk*. Praha: Sefer, 1995, s. 18-75.

¹⁶² Tamtéž, s. 78.

zdraví vězni byli nuceni odejít 18. ledna 1945 z tábora. Levi musel zůstat v táboře a strávit tam ještě deset dní se zbylou skupinkou nemocných a umírajících vězňů. Druhý den dostali poslední přiděl jídla a začalo bombardování tábora. Se skupinkou ostatních vězňů si opatřili kamna, uhlí, dřevo a jídlo. Ti, co se podíleli na této práci, byli od ostatních obdarováni kouskem chleba. Ještě den předtím by s tím nikdo nesouhlasil, protože pro vděčnost v táboře nebylo místo. Přestože si opatřili dostatek jídla, byli hrozně slabí, trpěli zimou a chyběla jim voda. Dne 27. ledna přišla do tábora Rudá armáda. Následně byl Levi transportován z tábora do tábora a do Turína se navrátil až 19. října.¹⁶³

7.3 Shrnutí

V této kapitole byly vylíčeny osobní prožitky dvou vězňů. Jedním z nich byl V. E. Frankl a druhým Primo Levi. Domnívám se, že oba měli veliké štěstí, že přežili. V případě Leviho sehrála nejdůležitější roli skutečnost, že se seznámil s italským dělníkem Lorenzem a že onemocněl ve vhodnou chvíli a unikl tak pochodu smrti při evakuaci tábora.

¹⁶³ LEVI, P. *Je-li toto člověk*. Praha: Sefer, 1995, s. 118-162.

8 Závěr

Předmětem bakalářské práce bylo podat souhrnný obraz nacistického koncentračního a vyhlazovacího tábora Osvětim. Domnívám se, že stanoveného cíle bylo dosaženo.

Rozhodnutí o tom, že v Osvětimi bude zřízen koncentrační tábor, vydal 27. dubna 1940 říšský vůdce SS Heinrich Himmler. Krátce poté byl jmenován velitelem tábora Rudolf Höss. Tábor měl původně sloužit jako provizorium pro polské politické vězně. Nakonec se však vyvinul v místo masového vraždění, v němž bylo zahubeno přes milion obětí. Byl zcela ojedinělý, protože plnil rozhodující úlohu v nacistickém vyhlazovacím programu.

Úplně první vězni přijeli do Osvětimi v červnu 1940. Bylo to třicet německých zločinců převezených z koncentračního tábora Sachsenhausen. Stali se z nich první kápové, kteří působili jako prostředníci mezi esesmany a vězni. V létě 1941 bylo poprvé provedeno usmrcování vězňů pomocí cyklonu B. V roce 1942 byl původní kmenový tábor Osvětim I rozšířen o nový tábor Osvětim II nazývaný Březinka. Ke kmenovému táboru patřilo ještě několik pobočných táborů, z nichž nejznámější byl tábor Osvětim III nazývaný Buna Monowice, zřízený v březnu 1942. Osvětim se vyvinula v instituci v nacistickém státě zcela ojedinělou. Na jedné straně lidi v táboře jmenovitě registrovali, přidělili jim číslo, zařadili je do ubikací a do práce. Na straně druhé existovala kategorie lidí, kteří byli ihned po svém příjezdu do tábora zavražděni. Osvětim začala plnit hlavní úlohu v nacistickém „konečném řešení“ až v roce 1943. Místem největší hromadné vraždy v dějinách se stala až následkem událostí z roku 1944, kdy do Osvětimi byli transportováni Židé z Maďarska. K osvobození tábora došlo 27. ledna 1945.

Správa SS byla v táboře rozdělena na pět hlavních oddělení. Nejvyšší orgán správy tvořilo ústředí, v jehož čele stál velitel tábora. Za registraci a výslechy vězňů odpovídalo politické oddělení. Největší bylo oddělení tábora ochranné vazby, kde se nacházelo vlastní středisko moci. Zahrnovalo oblast vnitřního služebního provozu a pracovního nasazení. Dalším oddělením byla hospodářská správa zodpovídající za materiální vybavení tábora. Posledním oddělením byla zdravotnická jednotka. Mezi jednotlivými odděleními docházelo často ke sporům. Správa SS byla vysoce specializovaná, ale s formální organizací neměla mnoho společného, jelikož zde vládla

nedisciplinovanost, korupce, nadměrná krutost a osobní zvůle. Druhé táborové vedení představovala samospráva vězňů tvořená hierarchií kápů, starších tábora, bloků a oddělení a písařů. Jednalo se o skupinu vězňů, na které vedení tábora přenášelo plnou moc.

Svět tábora se dělil na tři sociální oblasti: personál dozorců a správy SS, elita vězeňských prominentů a masová společnost vězňů. Tyto tři oblasti na sobě byly různě závislé a docházelo mezi nimi k soupeření. Elita vězeňských prominentů byla osvobozena od týrání, hladu, bídy a bezmoci. Žila v odděleném prostředí, ve světě mezi personálem SS a společenstvím ostatních vězňů. Ve třetí sociální oblasti se nacházela masová společnost vězňů žijící v hromadných blocích. Většina vězňů patřila právě do této oblasti. Neměli žádná privilegia a každý den museli vést boj o život. Nejnižší v sociální hierarchii stáli vězni mezi životem a smrtí, kteří byli nazýváni musulmany.

Nesčetné důvody k potrestání vězňů poskytoval táborový řád. Úmyslně byly vytvářeny situace, při nichž se nešlo proti nějakému pravidlu neprovinit. Tím se neustále vytvářely nové záminky k trestu. Pravidla se tedy stala nástrojem teroru. V táboře se prováděly kolektivní a demonstrativní tresty. Dále se také uskutečňovaly veřejné popravy, sloužící k zastrašení osazenstva vězňů. Docházelo i k excesům násilí, při nichž přesahovala krutost všechny meze a zábrany. K excesům patřily zločiny spáchané ze zvyku nebo kvůli očekávání skupiny, mučení, demonstrativní excesy, štvance, masakry a nepřímé spáchané činy. Pro pachatele excesů byli oběti pouhými těly. Při excesech se experimentuje s časem. Násilí se stupňuje, přerušuje a znovu zahajuje. Jde při nich pouze o trvání bolesti, utrpení a umírání. Místem, kde byli vězni mučeni, zabíjeni a odpykávali si své tresty, byl blok 11 nacházející se v kmenovém táboře. Prováděly se zde výslechy, při nichž byly používány otřesné způsoby mučení.

Po příjezdu do tábora docházelo k destrukci osobnosti jednotlivce. V první fázi vězeň prožíval šok. Ihned po příjezdu byli jedinci podrobni přijímací proceduře, která z nich učinila táborové vězně. Tento přechod byl uskutečňován ve třech stádiích: oddělení, přeměna a začlenění. Při přechodu lidé procházeli jednotlivými mezníky odosobnění a přeměnou osoby. Byli donuceni svléknout se a odevzdat svůj poslední majetek. Dále byli oholeni, což je připravilo o znaky jejich individuality. V této chvíli již nevlastnili nic kromě holé existence. Následovalo přiřazení ke společnosti vězňů, které se uskutečňovalo výdejem jednotného táborového oblečení, provedením

registrace, při níž bylo každému novému vězni přiděleno číslo. Tím byl vězeň připraven o poslední znak své individuality. Stal se pouhým číslem v masové společnosti bezejmenných vězňů. Vrcholem první fáze psychologických reakcí je podtrhnutí celého dosavadního života. Mezi příznaky druhé fáze patřila lhostejnost, otupení citu a apatie. Znehodnocení se nevyhnulo ani vlastní osobě, protože jedinec ztrácel cit pro to, zda je ještě lidským subjektem. Ten, kdo v táboře nebyl schopen věřit v budoucnost, byl ztracen, jelikož před sebou neviděl žádný cíl a zmizel smysl jeho existence.

Miliony vězňů prožívaly tábor různým způsobem. Vězni byli nuceni přežívat v nepředstavitelných podmínkách. Obklopeni špínou trpěli hladem a vyčerpáním. Na základě prostudovaných svědectví jednotlivých vězňů jsem dospěla k názoru, že si nikdo nedokáže představit, jaké to tam bylo, pokud to sám nezažil. Větší šanci přežít měli duchapřítomní jedinci se schopností rychlého rozhodování, kteří dokázali využít přízeň okamžiku. Dále také ti, kteří byli odhodlaní přežít. Mnoho přeživších vězňů se shoduje v tom, že důvodem, proč právě oni přežili, je pouhá shoda šťastných náhod. V současné době nabývá svědectví přeživších na významu, protože se setkáváme s popíráním holocaustu. Využívá se totiž skutečnosti, že bývalí vězni dokážou jen obtížně popsat své zážitky. Téměř většina jedinců, kteří přežili koncentrační tábory, tím byla poznamenána do konce života.

Domnívám se, že by se Osvětimi a nacistickému „konečnému řešení“ mělo věnovat více pozornosti, aby tento hrůzný čin nebyl postupem času zapomenut. Jejich zločin by měl být pro všechny varováním a každá nová generace by o těchto zločinech měla být poučena, aby se nic z toho nemohlo znovu opakovat.

Toto téma je velice zajímavé i přes hrůzy, které jsou s ním spojeny, a proto by si zasloužilo hlubší zpracování.

9 Seznam použitých zdrojů

- 1) DWORKOVÁ, D., VAN PELT, R. J. *Osvětim: 1270 až současnost*. 1. vyd. Praha: Argo, 2006. 512 s. ISBN 80-7203-751-X.
- 2) FRANKL, V. E. ... *A přesto říci životu ano: Psycholog prožívá koncentrační tábor*. 5. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996. 127 s. ISBN 80-7192-095-9.
- 3) FRIEDLER, E., SIEBERTOVÁ, B., KILIAN, A. *Svědkové z továrny na smrt*. 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2007. 358 s. ISBN 80-87067-64-9.
- 4) HILBERG, R. *Pachatelé, oběti, diváci: židovská katastrofa 1933-1945*. 1. vyd. Praha: Argo, 2002. 298 s. ISBN 80-7203-472-3.
- 5) HÖSS, R. *Velitelem v Osvětimi: autobiografické zápisky*. 1. vyd. Praha: Academia, 2007. 270 s. ISBN 978-80-200-1471-9.
- 6) KANTOR, A. *Svědectví: Terezín – Osvětim – Schwarzhilde: prosinec 1941 – květen 1945*. 1. vyd. Velké Bílovice: TeMi CZ, 2007. 208 s. ISBN 978-80-903873-2-4.
- 7) KRAUS, O., KULKA, E. *Továrna na smrt: dokument o Osvětimi*. 6. vyd. Praha: Naše vojsko, 1959. 300 s.
- 8) LEVI, P. *Je-li toto člověk*. 1. vyd. Praha: Sefer, 1995. 205 s. ISBN 80-85924-03-X.
- 9) MOULIS, M., CÍLEK, R. *Zapomeňte, že jste byli lidmi...: nacistické koncentrační tábory – symbol barbarství*. 1. vyd. Praha: Epoque, 2005. 299 s. ISBN 80-86328-79-1.
- 10) POGOŽEV, A. *Útěk z Osvětimi: šokující skutečný příběh člověka, jenž unikl z pekla Osvětimi*. Vimperk: Víkend, 2009. 207 s. ISBN 978-80-7222-606-1.
- 11) REES, L. *Osvětim: nacisté a „konečné řešení“*. Praha: Knižní klub, 2005. 320 s. ISBN 80-242-1401-6.
- 12) SOFSKY, W. *Řád teroru: koncentrační tábor*. 1. vyd. Praha: Argo, 2006. 375 s. ISBN 80-7203-818-4.
- 13) VENEZIA, S. *V pekle plynových komor*. Praha: Rybka Publishers, 2010. 222 s. ISBN 978-80-87067-68-0.
- 14) VRBA, R. *Utekl jsem z Osvětimi*. Praha: Sefer, 1998. 437 s. ISBN 80-85924-17-X.
- 15) WIESEL, E. *Noc*. 1. vyd. Praha: Sefer, 1999. 103 s. ISBN 80-85924-20-X.

- 16) Frankl, M. *Osvětim* [online]. 23. června 2011 [cit. 2011-6-20].
URL: <<http://holocaust.cz/cz2/history/camps/auschwitz>>.

10 Seznam příloh

- Příloha 1: **Hlavní brána kmenového tábora Osvětim I, 1945**
[online]. [cit. 2011-6-23]. URL: <<http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/fotoalbum/dobove-foto/dobove-foto/hlavni-brana-1945.jpg.html>>.
- Příloha 2: **Krematorium I**
[online]. [cit. 2011-6-23]. URL: <<http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/fotoalbum/dobove-foto/dobove-foto/krematorium-i.jpg.html>>.
- Příloha 3: **Židé z terezínského rodinného tábora**
[online]. [cit. 2011-6-23]. URL: <<http://www.ct24.cz/domaci/60718-genocida-v-osvetimi-vyhlazeny-tisice-ceskych-zidu/>>.
- Příloha 4: **Komplex osvětimských táborů**
Pogožev, A. Útěk z Osvětimi. Vimperk: Víkend, 2009. 207 s. ISBN 978-80-7222-606-1.
- Příloha 5: **Selekce při příjezdu maďarských Židů – Březinka, jaro 1944**
[online]. [cit. 2011-6-23]. URL: <<http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/fotoalbum/dobove-foto/dobove-foto/selekce-birkenau.jpg.html>>.
- Příloha 6: **Fotografie dětských vězňů po osvobození Osvětimi**
[online]. [cit. 2011-6-23].
URL: <<http://holocaust.cz/cz2/history/camps/auschwitz>>.
- Příloha 7: **Dr. Josef Mengele**
[online]. [cit. 2011-6-23]. URL: <<http://www.osvetim-auschwitz.estranky.cz/clanky/auschwitz-i.html>>
- Příloha 8: **Sklad zabavených věcí v tzv. Kanadě, po 27. lednu 1945**
[online]. [cit. 2011-6-23].
URL: <http://holocaust.cz/cz2/resources/pres/events/lib_auschwitz>.
- Příloha 9: **Popravčí zed' v kmenovém táboře, po 27. lednu 1945**
[online]. [cit. 2011-6-23].
URL: <http://holocaust.cz/cz2/resources/pres/events/lib_auschwitz>.

Příloha 1: Hlavní brána kmenového tábora Osvětim I, 1945

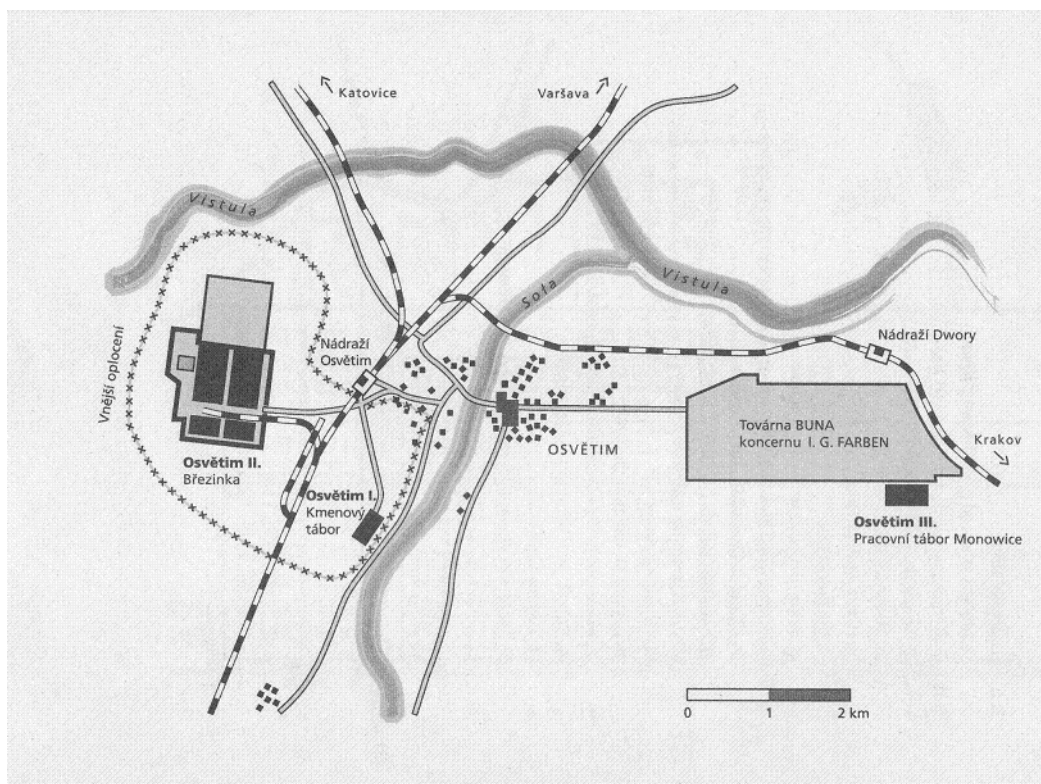
Příloha 2: Krematorium I

Příloha 3: Židé z terezínského rodinného tábora

Příloha 4: Komplex osvětimských táborů

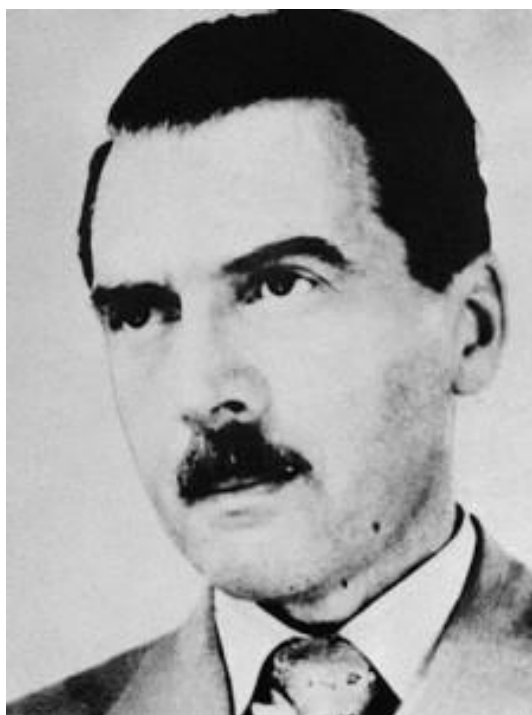
Příloha 5: Selekcce při příjezdu maďarských Židů – Březinka, jaro 1944

Příloha 6: Fotografie dětských vězňů po osvobození Osvětimi

Příloha 7: Dr. Josef Mengele

Příloha 8: Sklad zabavených věcí v tzv. Kanadě, po 27. lednu 1945

Příloha 9: Popravčí zeď v kmenovém táboře, po 27. lednu 1945

